

Center for frivilligt socialt arbejde

DEN FRIVILLIGE SOCIALE INDSATS

Frivilligrapport 2014

DEN FRIVILLIGE SOCIALE INDSATS FRIVILLIGRAPPORT 2014

Udgivet af

Center for Frivilligt Socialt Arbejde

Layout og tryk:

Skabertrang | Silkeborg Bogtryk A/S

Oplag: 1000

ISBN 87-90440-35-8 (trykt udgave)

ISBN 87-90440-33-1 (online udgave)

Den trykte publikation kan bestilles hos:

Center for Frivilligt Socialt Arbejde

Albanigade 54 E, 1. sal

DK-5000 Odense C

T: + 45 66 14 60 61

E: info@frivillighed.dk

W: frivillighed.dk

FRIVILLIGRAPPORT 2014

DEN FRIVILLIGE SOCIALE INDSATS

CENTER FOR FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE

INDHOLD

KAPITEL 1	Indledning og sammendrag	7
KAPITEL 2	Danskernes frivillige arbejde	10
KAPITEL 3	Frivillige på det sociale område	20
KAPITEL 4	De frivillige sociale organisationer og foreninger	26
KAPITEL 5	Kommunerne og det frivillige sociale område	38
BIBLIOGRAFI	Danske publikationer 2013	51
	Danske publikationer 2014	53
BILAG	Bilag 1.	59
	Metode	59

FORORD

Frivilligrapporten for 2014 giver et solidt faktuel overblik over, hvor mange danskere der gør en frivillig indsats, hvorfor og hvordan.

Frivilligrapporten viser blandt andet, at danskernes frivillige engagement er stabilt, og at en stor del af danskerne gør en frivillig indsats. Det glæder mig, og jeg er imponeret over de mange mennesker, der gør en frivillig indsats i Danmark. Det gælder både, når der opstår et akut behov som for eksempel den seneste tids flygtningesituation, men også de talrige hverdagsfrivillige, der kontinuerligt drives af engagement og har lyst til at bidrage til at gøre en forskel for andre. De er for mig de anonyme helte og en vigtig del af det danske dna.

Civilsamfundet og de frivillige kan noget særligt. Frivillighed skaber bånd på tværs af sociale og økonomiske skel og bidrager til sammenhængskraften i samfundet. Når borger hjælper borger, sker der noget, som ikke kan kopieres andre steder. Relationen har ingen myndighed, og der er ikke penge involveret. Man er med andre ord lige meget værd. Og det skaber en særlig tillid og tryghed.

Som minister er det min opgave at sikre gode rammer for den frivillige indsats. Men hvis det skal lykkes, så kræver det også et godt og åbent samarbejde på tværs. Det glæder mig derfor at se, at kommunernes engagement og samarbejde med de frivillige, sociale foreninger er i vækst.

Med denne tredje frivilligrapport har vi fået betydningsfuld viden om den frivillige, sociale indsats i Danmark. Både i forhold til den faktuelle situation her og nu, men også i forhold til, hvordan frivilligområdet udvikler sig over tid.

Civilsamfundet og frivilligheden er en vigtig komponent i et stærkt velfærdssamfund. Jeg vil derfor gerne benytte lejligheden til at sige tak til de mange frivillige, foreninger og kommuner, der har sat værdifuld tid af i en travl hverdag til at deltage i undersøgelsen og især for, at de på hver deres måde bidrager til et Danmark, hvor vi mødes i øjenhøjde med gensidig tillid og respekt.

Karen Ellemann
Social- og indenrigsminister

1

INDLEDNING OG SAMMENDRAG

Frivilligrapport 2014 er den tredje i rækken af rapporter, der systematisk følger det frivillige sociale område. Siden 2010 har frivilligrapporterne givet os et betydningsfuldt indblik, ikke alene i situationen i det pågældende år, men også særligt i udviklingen over tid blandt de forskellige aktører, der er engageret i det frivillige sociale arbejde.

Frivilligrapporten zoomer således ind på engagementet blandt henholdsvis frivillige, foreninger og kommuner. Konkret foldes dette ud igennem fire kapitler, der hver især bygger på undersøgelser af 1) danskernes frivillige arbejde, 2) frivillige i det frivillige sociale arbejde, 3) frivillige sociale organisationer og foreninger og 4) kommunerne. I frivilligrapporterne indgår desuden en bibliografi over danske publikationer om frivilligt arbejde udgivet i 2013 og 2014.

Frivilligrapporten er finansieret af Social- og Indenrigsministeriet.

SAMMENDRAG

Rigtig mange danskere bruger fritiden på frivilligt arbejde. I 2014 var det 42 procent af den danske befolkning, der havde engageret sig i ulønnede aktiviteter. Og ser vi på en femårig periode, har omkring 70 procent været aktive. Det vil sige, at en meget stor del af danskerne på et tidspunkt er frivillige, fordi deres livssituation, egne interesser eller samfundsforhold på den ene eller anden måde fører dem ind i foreningslivet, i forældrebestyrelser, til asylcentret, eller hvor det frivillige arbejde nu engang folder sig ud.

Frivilligrapporterne viser, at antallet af frivillige er rimelig stabilt, men samtidig er der også nogle forskydninger. En af de interessante ændringer er, at folk nu i højere grad er frivillige på flere områder, og altså ikke som tidligere kun er engageret ét sted. Det vil sige, at den enkelte måske ikke alene er instruktør i gymnastikforeningen, men samtidig også er formand for den lokale ældreforening og lektiehjælper i flygtningearbejdet.

At de aktive på sin vis er blevet mere aktive, afspejles også i timerne, der bliver anvendt på frivilligt arbejde. Antallet er steget fra 2012 til 2014, hvor frivillige samlet set gav omkring 365 millioner timer om året – eller hvad der svarer til en million timer om dagen. Selvom der stadig er flest frivillige blandt de midaldrende, er det til gengæld de ældre og unge, der gennemsnitlig bruger flest timer. Samtidig er tendensen, at det er de frivillige i det sociale arbejde, der ofte bruger flest timer på det frivillige arbejde.

For første gang kan vi se, at der generelt ikke er den store forskel på antallet af mænd og kvinder i det frivillige arbejde

– og ser vi på de helt unge, har kvinder faktisk overhalet mænd. En tilsvarende udligning er sket, når vi kigger på beskæftigelsesstatus. Danskere på dagpenge var tidligere mindre deltagende i det frivillige arbejde end resten af befolkningen. I dag er de lige så deltagende.

Foreningerne på det sociale område er kendetegnet ved stabilitet såvel som forandring. Stabiliteten viser sig i deres formål, målgrupper og aktiviteter og i nogle af de udfordringer, de står overfor, herunder rekruttering og fastholdelse af frivillige. For foreninger generelt er indtægtsniveauet endvidere uændret i forhold til tidligere.

Forandringen ses blandt andet i finansieringskilderne. Fx er andelen af både landsdækkende og lokale foreninger uden offentlig finansiering fordoblet fra 2012 til 2014. Samtidig er der sket en stigning i donationer fra private, fra fonde og fra EU.

På personsiden er der også sket ændringer. Der er fx markant flere brugere i de frivillige sociale organisationer og foreninger. Fra 2012 til 2014 er antallet fordoblet. Antallet af frivillige og andelen af foreninger, der har medlemmer, er på samme niveau som tidligere, samtidig er andelen af foreninger, der har ansatte faldet. Samlet kan det pege på – som foreningerne også selv udtaler – at de frivillige sociale organisationer og foreninger er presset på ressourcensiden: Der er flere mennesker at tage vare på, og efterspørgslen fra kommunerne er steget.

Kommunernes engagement på det frivillige sociale område har igennem alle tre frivilligrapporter været i vækst. Igen i

2014 angiver en stor andel, at de samarbejder mere med de sociale foreninger fx gennem fælles projekter og partnerskaber, som markant flere kommuner nu fortæller, at de har. Flere kommuner end tidligere inddrager foreningerne i den kommunale politikudvikling fx i udvikling af ældre- eller fritidspolitikker. Stigningen i denne type samarbejdsaktivitet er blot et af flere tegn på, at kommunerne tænker mere helhedsorienteret i hele civilsamfundsspørgsmålet. Idéen om det aktive medborgerskab vinder indpas, og kommunerne ønsker at inddrage og engagere borgerne på en anden måde end tidligere. Et stigende antal kommuner supplerer, eller udskifter måske endda, de traditionelle frivillighedspolitikker med bredere strategier, der dækker hele frivilligheden fx gennem civilsamfundsstrategier eller politikker for det aktive medborgerskab.

Selv om kommunerne i højere grad orienterer sig mod borgerne, står samarbejdet med foreningerne stadig centralt. Kommunerne værdsætter samarbejdet, som de oplever, er med til at skabe værdifulde synergieffekter og kvalificere den sociale opgave. Der er dog også kulturelle barrierer i samarbejdet, og kommunerne kan have store forventninger blandt andet til de frivilliges professionalisme uden altid at have en forståelse for afsættet for den frivilliges indsats og motivation.

Det øgede kommunale engagementet på det frivillige sociale område har også betydet en stigning i antallet af kommunale medarbejdere, der er ansat til at udvikle og koordinere det frivillige sociale område og samarbejdet med foreningerne. Der er desuden flere kommuner end tidligere, der selv orga-

niserer og inddrager frivillige i egne, kommunale aktiviteter. Det kan fx være aktiviteter på pleje- eller dagcentre eller aktiviteter af kortere varighed i forbindelse med enkeltstående events eller initiativer.

De nye tal i Frivilligrapport 2014 bekræfter i det hele taget den udvikling i samarbejdet mellem den frivillige verden og det offentlige, der skrives og tales meget om i disse år. At civilsamfundet og frivilligheden er en vigtig komponent i et stærkt velfærdssamfund, er for mange i dag indlysende. Det er også indlysende, at det er vigtigt at følge og dokumentere det frivillige sociale arbejdes rammer og vilkår. Med frivilligrapporterne er vi med til at belyse dette: Vi følger omfanget, profilen og bevæggrundene blandt frivillige, vi følger fakta og forhold blandt foreninger og organisationer. Og vi følger interessen og engagementet blandt landets kommuner. Frivilligrapport 2014 viser både stabilitet og forandring, og det bliver spændende i de fremtidige frivilligrapporter at se, hvordan det frivillige sociale område udvikler sig.

Center for Frivilligt Socialt Arbejde vil gerne sige tak til de frivillige, foreninger og kommuner, der har sat værdifuld tid af til at deltage i undersøgelsen, og vi håber, at mange vil få glæde af denne viden, der kan være med til at synliggøre det frivillige sociale arbejdes bidrag og værdi.

2.

DANSKERNES FRIVILLIGE ARBEJDE

Frivilligheden spiller en stor rolle for danskerne. De fleste er direkte i berøring med den – og med de mange foreninger, den udspiller sig i. Det kan være gennem den lokale sportsforening, ældreforeningen, beboerforeningen, patientforeningen eller den forening, der hjælper socialt udsatte. Det kan også være gennem de mange frivillige, som er trænere eller spejderledere for vores børn, eller som arrangerer byfester eller passer på vores unge, når de færdes i nattelivet. Og det kan være i mødet med de mange, der stiller op, når der er oversvømmelser, orkan, eller når personer er meldt savnet.

I dette kapitel vil vi tegne et billede af de frivillige i Danmark, sådan som de tog sig ud i 2014.

ET STABILT, HØJT ENGAGEMENT

Danmark kan stadig bryste sig af, at vi er blandt de lande i verden, hvor den største andel af befolkningen engagerer sig frivilligt. Antallet ligger nogenlunde stabilt i forhold til de seneste år, og Frivilligrapport 2014 peger på, at omkring 1,9 millioner personer over 16 år gennem de sidste 12 måneder har engageret sig i frivilligt arbejde. Dette svarer til omkring 42 procent af den danske befolkning.

Udvider vi imidlertid tidshorizonten og tæller dem med, der tidligere har været frivillige, inden for de seneste 5 år stiger andelen til omkring 70 procent. Det er således kun et mindretal af danskerne, der ikke på et tidspunkt i løbet af deres liv engagerer sig i frivilligt arbejde.

Vi har gennemført tre befolkningsundersøgelser i henholdsvis 2010, 2012 og 2014. I denne femårige periode har andelen af danskere, der er frivillige ligget på mellem 40 og 43 procent. Dermed har den fremgang, vi så i danskernes frivillige arbejde fra først i 1990'erne til midten af 2000-tallet, stabiliseret sig på et højt niveau – og den er i dag blandt det højeste i Europa.¹

KØNSFORSKELLEN NÆSTEN FORSVUNDET

Tidligere frivilligrapporter har vist, at der er lidt flere mænd end kvinder engageret i frivilligheden. Hvor vi i 2010 så en forskel mellem kønnene på 6 procentpoint og i 2012 en forskel på 4 procentpoint, er der i 2014-undersøgelsen stort set ingen forskel på andelen af kvinder og mænd, der det seneste år har udført frivilligt arbejde. En del af udligningen kan måske tilskrives en statistisk usikkerhed, men der er ingen tvivl om, at forskellen er blevet mindre. Fremtidige frivilligrapporter vil kunne bekræfte, om forskellen helt er forsvundet.

At vi på sigt vil se en kønsudligning, bliver underbygget, når vi nu ser på de unge frivillige. Her er kvinderne i overtal, og hvis denne tendens fortsætter, vil vi se, at mænd og kvinder har samme deltagelsesgrad. Denne tendens finder vi også hos frivillige over 70 år, men her har undersøgelsen imidlertid ikke taget højde for kvinders højere levealder, som også vil påvirke det højere antal kvinder i forhold til mænd.

¹ Se fx "Volunteering in the European Union" http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf

DE ÆLDRE ER BLEVET MERE FRIVILLIGE

Alderen spiller i dag en mindre rolle end tidligere for, hvem der engagerer sig i frivilligt arbejde. I frivilligrapporternes tidligere undersøgelser var der markant flere frivillige blandt de 30 til 50-årige end blandt både de ældre og yngre aldersgrupper.

I dag er forskellen ikke så markant. Personer over 70 år er ligeså aktive i den frivillige verden, som de 30 til 50-årige, der som nævnt traditionelt har været de mest aktive. Dog viser undersøgelsen, at unge mellem 16 og 29 år er lidt mindre frivillige end andre aldersgrupper. Til gengæld er der som nævnt flere kvinder end mænd blandt denne gruppe af frivillige. Forskellen skyldes både, at lidt flere yngre kvinder er blevet frivillige, og samtidig at der er et lille fald i antallet af yngre mænd end tidligere.

TABEL 2.1.

DANSKERNES FRIVILLIGE ARBEJDE FORDELT PÅ ALDER I 2010, 2012 OG 2014

	2010	2012	2014
16-29 år	39%	40%	37%
30-39 år	46%	44%	41%
40-49 år	55%	46%	46%
50-59 år	41%	41%	42%
60-69 år	39%	36%	42%
70 +	35%	27%	45%
Total	43%	40%	42%
Antal	1007	1007	1001

JO HØJERE UDDANNELSE, JO MERE FRIVILLIG

Uddannelse er en af de faktorer, som påvirker omfanget af frivilligt arbejde. Det viser alle frivilligrapporterne og det viser andre frivilligundersøgelser.² Deler vi befolkningen op i dem med en mellem eller lang videregående uddannelse og dem med en kortere uddannelse, kan vi se, at over halvdelen af folk med en videregående uddannelse har deltaget aktivt i frivilligt arbejde det seneste år, hvorimod kun godt en tredjedel af dem med en kortere uddannelse har været engageret i frivilligt arbejde de seneste 12 måneder.

Nøjagtig som i 2012 viser Frivilligrapport 2014, at mennesker med folkeskole som højeste uddannelse er mindst engageret, og dem med en universitetsuddannelse eller lignende er mest engageret. At en højere uddannelse har en positiv effekt på omfanget af frivilligt arbejde, kan vi også se ved, at der eksempelvis er 25 procent flere frivillige blandt dem, der har gennemført en ungdomsuddannelse (studentereksamen eller erhvervsuddannelse) end dem, der har folkeskole som højeste uddannelse.

Den positive effekt uddannelse har på det frivillige engagement gælder for både mænd og kvinder, men effekten er størst hos kvinder. Dog med den undtagelse, at de kvinder, der har folkeskole som højest gennemførte uddannelse, faktisk er mere aktive end gennemsnittet inden for det sociale område. Det samme gælder for mændene inden for idrætsområdet. På alle andre områder er personer med folkeskolen som højest gennemførte uddannelse underrepræsenteret.

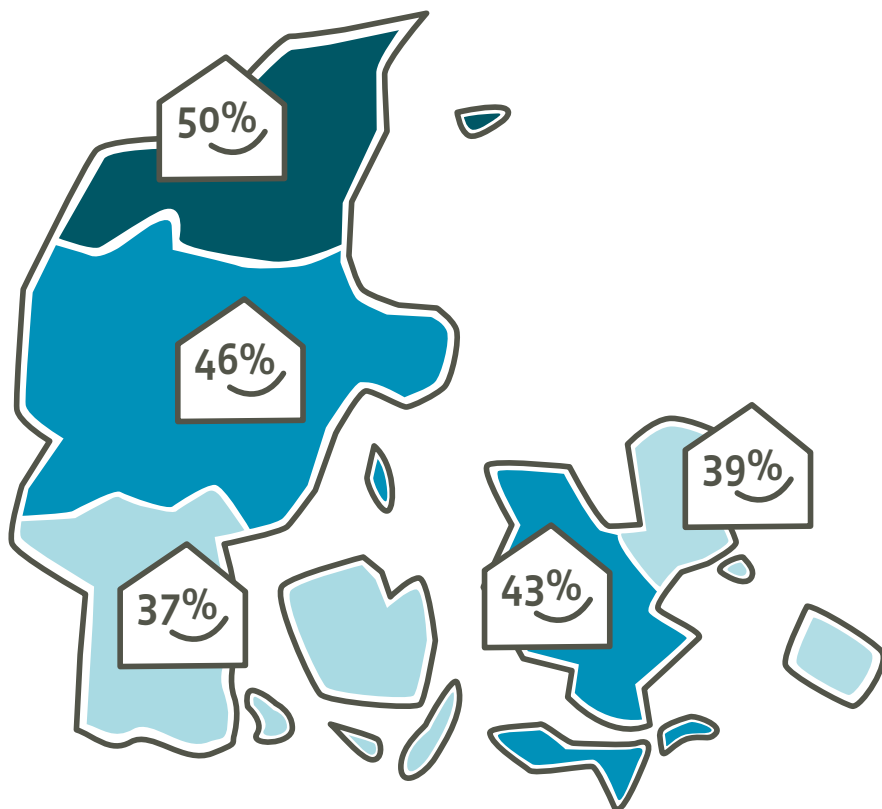
Der er således en sammenhæng mellem uddannelsesniveau og hvor de frivillige er aktive. Den del af befolkningen med de længste uddannelser er overrepræsenteret i frivilligt arbejde inden for politik, interesseorganisationer, bolig og lokalsamfund samt på uddannelsesområdet. Til gengæld er dem med det korteste uddannelsesniveau meget underrepræsenteret på disse områder. Det sociale område samt kultur-, idræts- og fritidsområdet er derimod mindre afhængigt af uddannelsesniveau. Her spiller køn en større rolle: Kvinder er således overrepræsenteret på det sociale område, mens mænd er det på idrætsområdet.

DAGPENGEMODTAGERE ER NU LIGE SÅ DELTAGENDE SOM ANDRE GRUPPER

Generelt set spiller beskæftigelse knap så stor en rolle for deltagelse i det frivillige arbejde. Der er dog nogle enkelte interessante nuancer, som er værd at dykke ned i. Frivilligrapport 2014 peger for første gang på, at folk på dagpenge nu er ligeså deltagende i det frivillige arbejde som resten af befolkningen. I de tidligere frivilligrapporter har dagpengemodtagere haft en lavere deltagelsesgrad end andre grupper.

En mindre del af de respondenter, der har deltaget i rapportens undersøgelser, har givet dagpengereglerne som begrundelse for ikke at være aktive. Tidligere blev man fratrukket dagpenge, hvis ens frivillige arbejde oversteg fire timer ugentligt. Denne regel er nu lempet, således man kan arbejde frivilligt i 15 timer om ugen. Selv om reglen ikke var trådt i kraft, da undersøgelsen blev foretaget, havde

² Se Fridberg og Henriksen (red.): "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012". København 2014. SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

der igennem noget tid været fokus på denne ændring og på de positive muligheder, frivilligt arbejde kan have på den enkeltes beskæftigelsessituation. I hvor høj grad det har påvirket deltagelsesgraden kan vi endnu ikke fastslå. Her må vi afvente resultaterne af en fremtidig undersøgelse.

Samtidig ser det ud til, at mennesker på førtidspension og kontanthjælp samt folk på barsel og forældreorlov er mindre engagerede i det frivillige arbejde. Barsel og forældreorlov kan i sig selv være en naturlig forklaring på, hvorfor denne gruppe i en periode er mindre aktive. Vi ved, at det ofte kræver overskud og ro om eget liv og livssituation at være frivillig, og det kan måske forklare, hvorfor kontanthjælpsmodtagere i mindre grad deltager i det frivillige arbejde end andre grupper. At netop kontanthjælpsmodtagere kunne have stor glæde af at deltage i det frivillige arbejde, viser engelske undersøgelser, der peger på at frivilligt arbejde tilfører selvværd, selvtillid og netværk – vigtige elementer i forhold til forebyggelse af marginalisering og fremme af arbejdsmarkedsparticipation.³

Data fra de seneste frivilligrapporter viser, at uddannelsesniveaut har betydning for, hvor aktive førtidspensionister er. Førtidspensionister med en gymnasial eller kort videre-

gående uddannelse har lige så stort en deltagelsesgrad i den frivillige verden som andre, mens førtidspensionister med en lang videregående uddannelse har en højere deltagelsesgrad end gennemsnittet.⁴

For kontanthjælpsmodtagere, som samlet set deltager mindre i det frivillige arbejde end gennemsnittet af befolkningen, har uddannelsesgraden ingen betydning for deltagelsen. For denne gruppe peger undersøgelsen klart på, at det er de unge, der vælger det frivillige arbejde fra. Blandt de 18 til 30-årige på kontanthjælp er det 10 procent, der udfører frivilligt arbejde.⁵

FLEST FRIVILLIGE I DET NORDLIGE JYLLAND

Frivilligrapport 2014 viser, at der procentvis er flest frivillige i regionerne Nordjylland og Midtjylland. De tidligere frivilligrapporter fra 2010 og 2012 viste en tendens til, at flere danskere er engageret i frivilligt arbejde vest for Storebælt, men da Region Syddanmark ifølge denne undersøgelse har haft en nedgang i antallet af frivillige, kan vi ikke længere med samme

³ Rochester, Colin (ed.): "A Gateway to Work. The role of Volunteer Centres in supporting the link between volunteering and employment". Institute for Volunteering Research, London 2009.

⁴ Datamaterialet er dog ikke stort nok til at sige det med sikkerhed, men der er en tendens til, at det mindre engagement i frivilligt arbejde blandt førtidspensionister skyldes et mindre engagement blandt den gruppe af førtidspensionister, som har folkeskolen eller erhvervsskolen som højeste uddannelse. Det gælder alle aldersgrupper.

⁵ Selv om resultatet ikke er signifikant på grund af det lave antal respondenter, forstærkes tendensen af de tidligere frivilligrapporters resultater. Her har tendensen været lidt svagere.

statiske sikkerhed skelne mellem øst og vest for Storebælt. Samtidig har region Hovedstaden haft en lille stigning, som dog stadig er mindre end de to regioner i Jylland.

Undersøgelsen viser, som tidligere, at de danskere som bor i mindre provinsbyer, bymæssige bebyggelser eller i landdistrikter oftere er frivillige end dem, som bor i de større byer eller i forstæder til disse byer. Frivillige inden for det sociale område er oftere bosat i de større byer i Danmark, mens de, som bor i mindre lokalsamfund, oftere er frivillige i idrætsforeninger.

HJEMMEBOENDE BØRN PÅVIRKER FRIVILLIGHEDEN

Civilstand har ikke indflydelse på deltagelsesgraden. Det vil sige, at enlige eller samboende med ægtefælle/partner er lige engageret i frivilligt arbejde. Derimod viser den seneste undersøgelse, at det frivillige engagement påvirkes af, om vi har hjemmeboende børn, og om børnene er begyndt i skole. Så snart børnene begynder i skole, bliver flere forældre aktive i det frivillige arbejde – og for manges vedkommende i forbindelse med børnenes skole og fritid. Det vil sige, at frivilligheden foregår særligt på idræts- og fritidsområdet.

Modsat er personer uden børn eller med udeboende børn klart mere aktiv i det frivillige sociale arbejde. Dette bekræfter den ofte omtalte livscyklus for det frivillige engagement: Unge vil gerne være frivillige på det humanitære eller sociale område, hvor de kan være med til at gøre en forskel og ændre verden. Når vi får børn, engagerer vi os ofte i børnenes fritidsinteresser og i forældreforeninger, bestyrelser og lignende. Som ældre og når børnene ikke længere bor hjemme, engagerer vi os igen i det frivillige sociale arbejde. Denne cyklus gælder langt fra alle, men frivilligrapporterne viser, at det er en tendens – især for kvinder.

FRIVILLIGE ER I STIGENDE GRAD FRIVILLIGE PÅ FLERE OMRÅDER

Fordelingen mellem de områder, hvor frivillige er aktive, har ikke ændret sig væsentligt. Som også de tidligere frivilligrapporter viste, er der flest frivillige inden for kultur, idræt og fritid. Herefter kommer det sociale, humanitære, sundheds- og forbyggende område. Dog har frivilligheden inden for områderne bolig og lokalsamfund samt politik og interesseorganisationer haft en rimelig fremgang de seneste år. Endvidere ser det ud til, at også uddannelsesområdet, herunder forskning og daginstitutionsoområdet, kan notere en lille fremgang.

Mest iøjefaldende, som undersøgelsen peger på, er at omkring halvdelen af de frivillige har været engageret inden for flere områder. I de tidligere frivilligrapporter har det kun været omkring en fjerdedel af de frivillige. I 2014 er dobbelt så mange frivillige engageret i forskelligt frivilligt arbejde – vi er måske både engageret i støtte til nyankomne flygtninge, håndboldtræner og engageret i en andelsbestyrelse.

Denne forskydning kan have flere årsager. For det første er der en tendens til, at områderne bliver mere flydende, fx at idrætsforeninger også arbejder socialt, eller at sociale foreninger tilbyder motionsaktiviteter. Samtidig samarbejder flere organisationer om forskellige arrangementer på tværs af områderne, og det kan være med til at forklare det bredere frivillige engagement (se kapitel 4 om foreningerne). Foreningerne fortæller desuden, at ad hoc frivillighed er blevet mere udbredt, og at en afgrænset frivilligindsats er blevet mere almindeligt. Det betyder, at foreningerne nu kan lokke nye frivillige til – også fra helt andre områder.

TABEL 2.2.

FRIVILLIGT ARBEJDE FORDELT PÅ OMRÅDER I 2010, 2012 OG 2014 (Flere kryds)

	2010	2012	2014
Kultur, Idræt og fritid	44%	46%	49%
Social, humanitær, velfærd, sundhed, forebyggelse	40%	33%	40%
Bolig og lokalsamfund	16%	14%	23%
Politik, religion og interesseorganisationer (herunder miljø/natur, brancheorganisationer, erhvervsorganisationer, forbrugerorganisationer, hjemmeværnet mv.)	13%	14%	18%
Uddannelsesområdet, herunder daginstitutioner og forskningsområdet	10%	13%	14%
Andet	2%	3%	4%
Svar i alt	125%	124%	148%

Sidst, men ikke mindst er de sociale medier, især Facebook, i dag en central platform, hvor det frivillige engagement nemt og hurtigt kan initieres. Det er lynhurtigt at samle folk omkring en sag eller en aktivitet.

DE UNGE OG DE ÆLDRE BRUGER FLEST TIMER PÅ FRIVILLIGT ARBEJDE

Fra den første frivilligrapport og til nu er der stadig flere, som bruger mere end 15 timer om ugen på frivilligt arbejde – fra tre procent af de frivillige i 2010 til ni procent af de frivillige i 2014. Det ser ud til, at unge under 30 år samt de ældre over 70 år udgør den største andel af de frivillige, der bruger over 15 timer om ugen. Knap hver fjerde (23 procent) af de unge, som er engageret i frivilligt arbejde, bruger fem timer eller mere om ugen. De bliver dog slået af de ældre – især dem over 70 år, hvor halvdelen (51 procent) bruger fem timer eller mere. Samlet set investerer de unge og de ældre flest timer i det frivillige arbejde.

Socialområdet er der, hvor flest bruger mere end 15 timer om ugen på frivilligt arbejde. Inden for områderne politik, religion og interessevaretagelse er der også forholdsvis mange frivillige, der angiver, at de bruger mere end 15 timer om ugen. Inden for idræt, kultur og fritid er der en stor gruppe på 50 procent, som bruger mellem en og fem timer om ugen.

Samlet blev der ifølge vores undersøgelse for 2014 brugt omkring 365 millioner timer på frivilligt arbejde. Det svarer til omkring 190.000 fuldtidsstillinger – en fremgang på 15 millioner timer i forhold til 2012. Omregnet giver de frivillige en million timer om dagen, hvilket svarer til, at hver dansker over 16 år gennemsnitlig giver 15 minutter om dagen 365 dage om året til frivilligt arbejde.⁶

FRIVILLIGE LØSER MANGE OPGAVER

Hvilke opgaver de 365 millioner timer fordeler sig på i 2014, ligner på mange områder fordelingen fra tidligere år. Det betyder, at bestyrelses-, råds- og udvalgsarbejde er opgaver, flest frivillige har været i berøring med. Knap halvdelen af alle frivillige har således været involveret i denne type opgaver over de seneste 12 måneder. Andet praktisk arbejde (fx rengøring, kridte baner, indkøb, køkken- eller caféarbejde, vedligeholdelse og kørsel) kommer ind på en anden plads med 40 procent. Knap en tredjedel (30 procent) har arbejdet frivilligt med opgaver inden for uddannelse, træning og undervisning som holdleder eller instruktør. En fjerdedel af alle frivillige har udført sekretariatsarbejde/administrativt arbejde – samme

antal, som har været involveret i at skaffe midler enten gennem indsamlinger, ansøgninger eller salg. Knap hver tiende (otte procent) af de frivillige har været involveret i politiske aktiviteter, kampagneaktiviteter og lignende.

Af datamaterialet kan vi se, at den enkelte frivillige har deltaget i mange forskellige opgaver. Frivillige nøjes altså ikke med at sidde i bestyrelsen eller være træner, men løser også andre opgaver. Som omtalt tidligere har halvdelen af de frivillige også været frivillige inden for flere områder. Selvom vi også har set denne tendens tidligere, peger vores seneste undersøgelse på, at der sker en bevægelse – både mellem de forskellige områder og mellem forskellige opgaver. Bevægelsen bliver mere og mere almindelig blandt alle frivillige og især blandt yngre frivillige.

Samlet bliver der brugt langt flere timer på at klare administrative opgaver end på mere brugerrettede opgaver. Dog er forskellen ikke så stor, som vi har set i de tidligere frivilligrapporter.

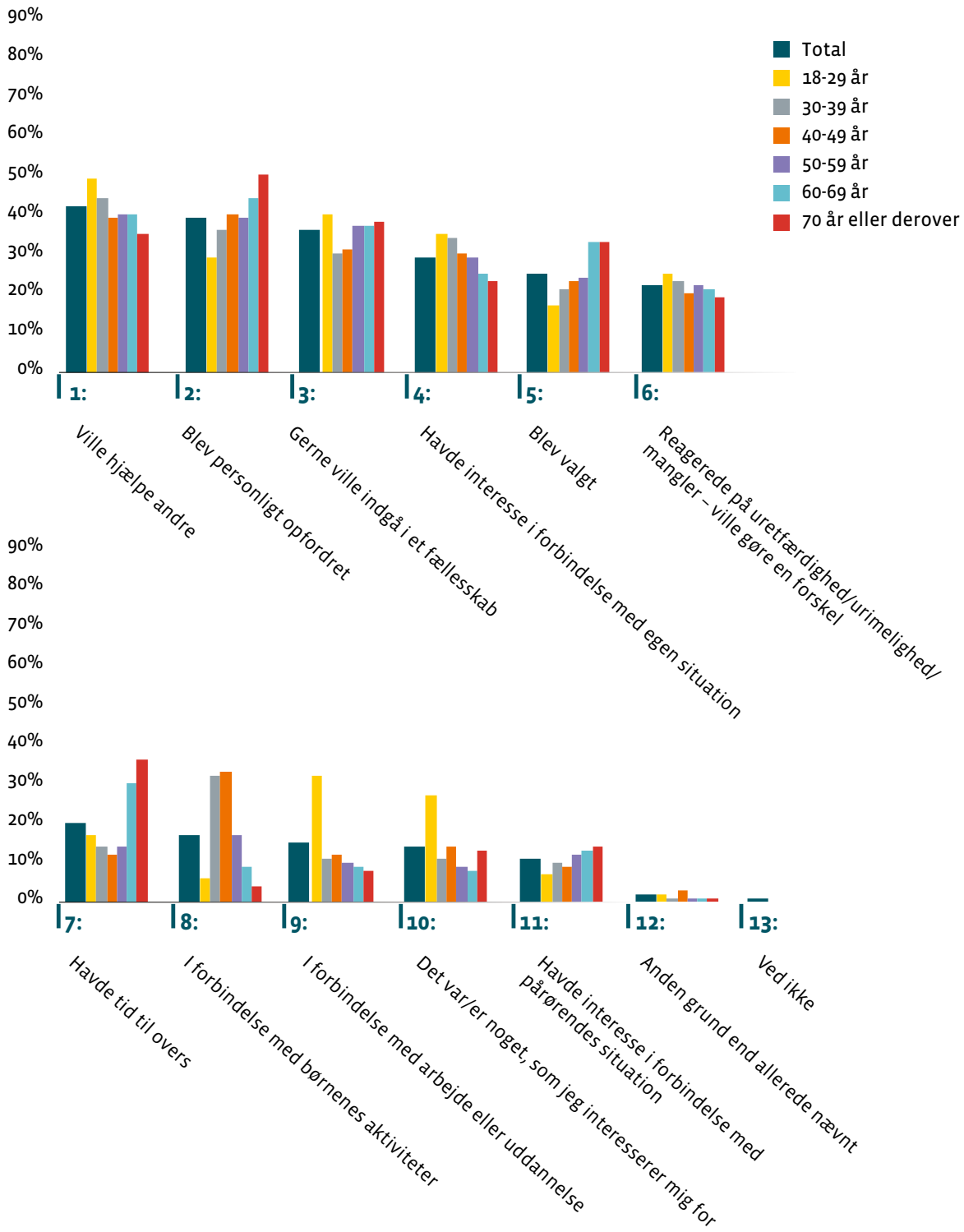
FRIVILLIGE ER FRIVILLIGE AF FORSKELLIGE GRUNDE

Som vi allerede har beskrevet, kan blandt andet uddannelse, børnenes alder, folks egen alder, køn og beskæftigelsessituation have en indflydelse på, om vi deltager i frivilligt arbejde. Den enkeltes sociale arv, værdier, kultur og indkomst har ligeledes en betydning for det frivillige engagement. Det er dog ikke forhold, der er blevet behandlet i denne rapport. Om man har disse kendetegn, altså de faktorer, der har en

⁶ Det skal understreges, at der er nogen usikkerhed forbundet med denne form for opgørelse, da timerne er målt i intervaller.

GRAF 1

I HVILKEN ANLEDNING STARTEDE DU MED FRIVILLIGT ULØNNET ARBEJDE?

positiv effekt, er selvfølgelig ikke ensbetydende med, at man er frivillig, men de øger sandsynligheden for, at man er engageret.

Vi har desuden undersøgt, hvilken anledningen der i første omgang fik folk engageret i frivilligt arbejde. Flest (42 procent) svarer, at de ønsker at hjælpe andre. Næsten lige så mange (39 procent) angiver, at de i første omgang blev frivillige, fordi de blev spurgt. I denne gruppe er der lidt flere mænd end kvinder, lidt flere i alderen 70+ samt typisk alderspensionister, efterlønsmodtagere og selvstændig erhvervsdrivende.

For foreninger er det værd at notere sig, at især selvstændige bliver frivillige, når de bliver personligt kontaktet. Det kan bane vejen for nye samarbejder mellem virksomheder og foreninger.

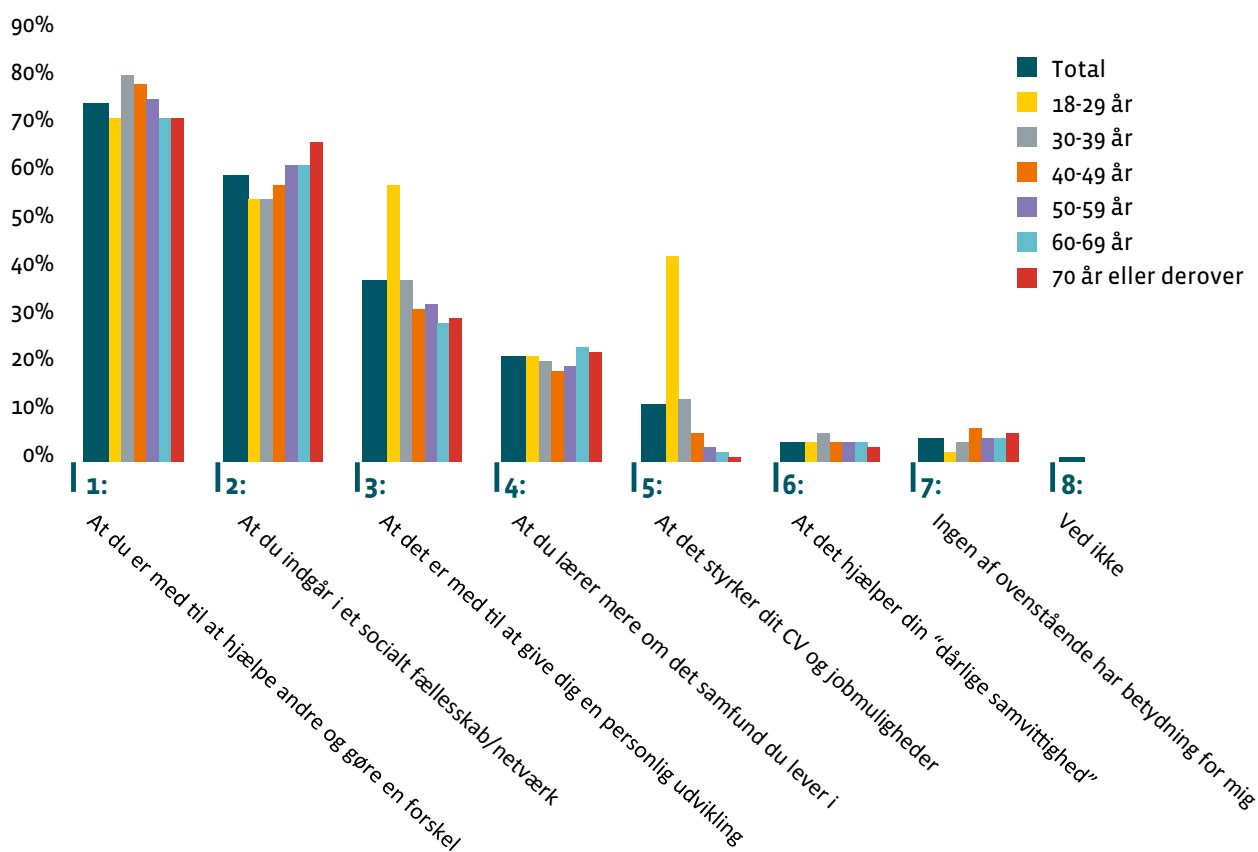
Godt hver tredje (36 procent) svarer, at de er blevet frivillige, fordi de gerne ville indgå i et fællesskab.

Ønsket om at hjælpe andre, at blive opfordret og at indgå i et fællesskab er begrundelser, vi også har set i såvel de tidligere frivilligrapporter som i andre større frivillighedsundersøgelser.⁷

Ser vi på, hvad der motiverer frivillige til at fortsætte, tegner der sig det samme mønster – endda forstærket. På motivspørgsmålet er det 75 procent, der angiver, at de er frivillige for at hjælpe andre. Dette bliver også bekræftet i de mange åbne svar, frivillige har givet på, hvad der er det bedste ved at være frivillig. Samtidig angiver 60 procent af de frivillige, at fællesskabet er et vigtigt motiv for at fortsætte. Det er værd at bemærke, at både det at hjælpe andre og at indgå i

GRAF 2

HVILKE AF FØLGENDE FAKTORER HAR STØRST BETYDNING FOR DIG, NÅR DU UDFØRER ULØNNET FRIVILLIGT ARBEJDE?

⁷ Bl.a. Fridberg og Henriksen (red.): "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012". København 2014. SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd. Se kapitel 6.

et fællesskab har større betydning i motivspørgsmålet end i anledningsspørgsmålet. Det er med andre ord vigtige parametre i fastholdelse af frivillige.

Ligesom i 2010 og 2012 er det hovedsagelig yngre og ældre, som vægter fællesskabet og det sociale højt.

At frivilligt arbejde giver personlig udvikling er også motiverende for knap fire ud af ti. Endelig er det for en mindre gruppe motiverende, at det kan styrke deres CV og jobmuligheder – her er det ikke overraskende hovedsagligt de unge, som er motiveret af dette. Som grafen viser, er det også forskellige anledninger og motivation i forhold til alder på næsten alle områder.

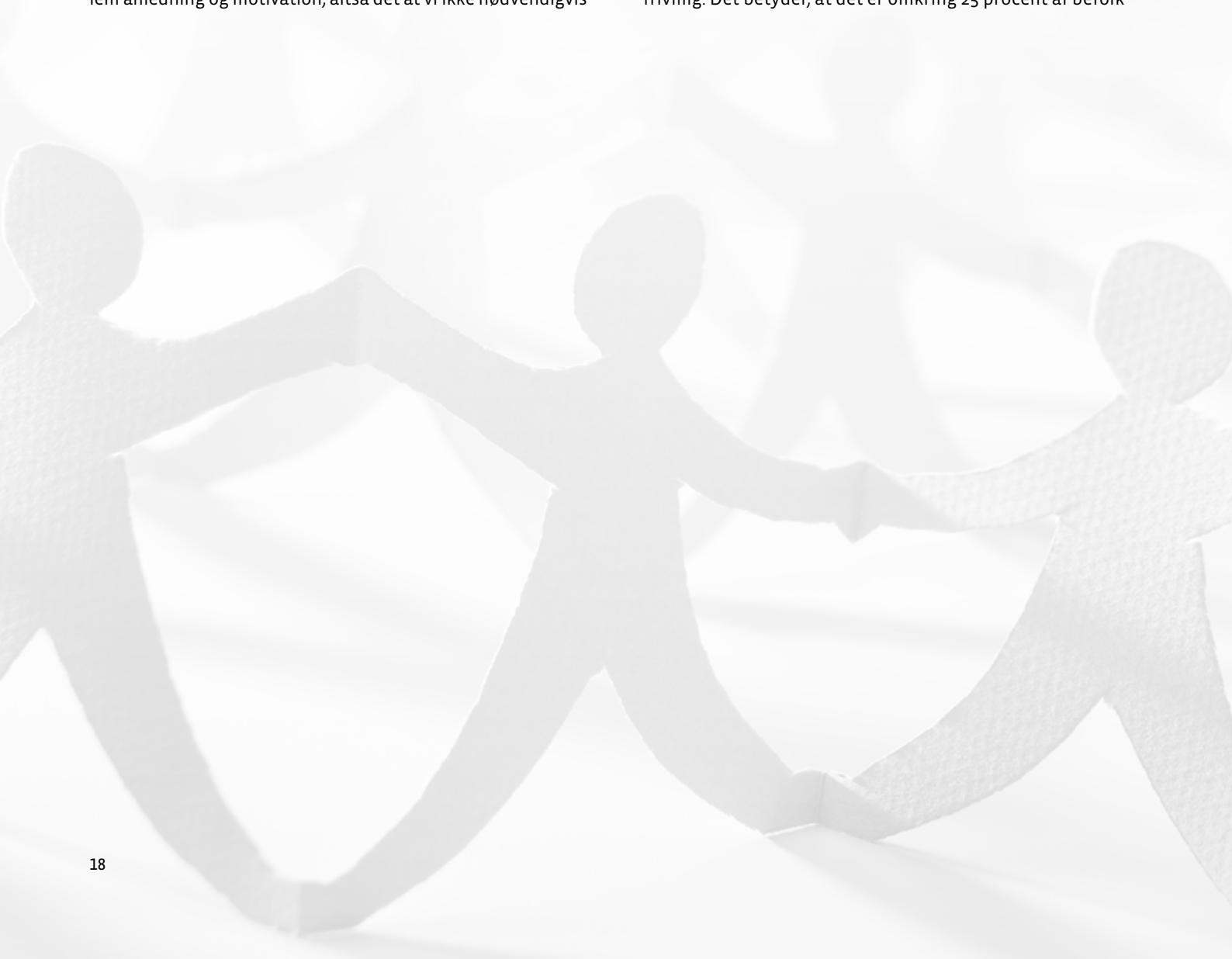
Sammenligner vi anledninger og motiver, er de ikke nødvendigvis ens over tid. Det betyder, at dem, som fx begyndte deres frivillige arbejde, fordi de ønskede at hjælpe andre eller forbedre deres jobmuligheder, sagtens kan ende med at forblive frivillig af andre årsager. Den manglende sammenhæng mellem anledning og motivation, altså det at vi ikke nødvendigvis

har en klar forestilling om, hvad vi går ind til, når vi bliver frivillige, betyder dog ikke, at vi forlader det frivillige arbejde, men mere, at vi kan blive motiveret af noget andet.

DE IKKE-FRIVILLIGE HAR OFTE TIDLIGERE VÆRET FRIVILLIGE

Når vi undersøger, hvem der ikke er frivillige, ser der ud til at være et interessant, måske teoretisk, rekrutteringspotentiale for foreningerne. I ønsket om flere frivillige handler overvejelserne både om at rekruttere nye frivillige og om at fastholde de nuværende. Derfor er det interessant at se på, hvordan de nuværende frivillige i første omgang blev rekrutteret, og derefter på hvad der motiverer dem til at forsætte. Dette giver Frivilligrapporten svar på, og som vi netop har vist, er der ikke nødvendigvis en sammenhæng mellem anledningen til at blive frivillig og motivationen til at forsætte.

Frivilligrapport 2014 viser, at mere end halvdelen af danskerne ikke har været frivillige de seneste 12 måneder – men også, at mere end halvdelen af dem tidligere har været frivillig. Det betyder, at det er omkring 25 procent af befolk-

ningen, som aldrig har været engageret i frivilligt arbejde. I den gruppe er størstedelen naturligvis yngre mennesker, da de generelt har mindre erfaring end ældre. Som vi tidligere har vist, kan vi i teorien få halvdelen af denne gruppe til at deltage, hvis vi blot kunne få dem til at prøve kræfter med det frivillige arbejde.

Knap hver tiende (ni procent) af dem, som ikke har været engageret i frivilligt arbejde, giver som begrundelse, at de aldrig er blevet spurgt eller tilbudt frivilligt arbejde. To procent angiver, at de ikke ved, hvordan de kommer i gang med frivilligt arbejde. Der er også 15 procent, som mener, at der ikke er noget, de brænder nok for. Fem procent angiver, at det er på grund af dagpengeregler eller lignende, og to procent mener, at der er for store krav. 14 procent er ikke frivillige pga. handicap eller sygdom, og 15 procent mener, de er for gamle. Klart flest angiver, at det er mangel på tid (40 procent) og for mange ting i privatlivet eller på arbejdet (43 procent), der afholder dem fra at engagere sig frivilligt.

Vi har ikke undersøgt, hvor stærke begrundelserne er for ikke inden for det seneste år at have deltaget i frivilligt arbejde. Svarerne kan i princippet være midlertidige, og det kan vise sig, at der blandt dem, der angiver, at de ikke har tid, vil være nogen, der alligevel kan finde tid, hvis de bliver spurgt. For selv om der er mange begrundelser for ikke at deltage, viser undersøgelsen, at 71 procent af de ikke-frivillige svarer, at det er sandsynligt eller meget sandsynligt, at de ville blive frivillige, hvis de blev bedt om det i en sammenhæng, som interesserer dem.

Ovenstående peger på, at der er et potentiale for at rekruttere nye frivillige. Særligt fordi det kun er omkring 10 procent af hele den danske befolkning, der mener, at det er meget usandsynligt, at de vil deltage i frivilligt arbejde.

3.

FRIVILLIGE PÅ DET SOCIALE OMRÅDE

Frivilligrapporterne har særligt fokus på det frivillige sociale arbejde. I vores undersøgelser dækker det sociale over et bredt spektrum af sociale, humanitære velfærdsopgaver såvel som sundheds- og forebyggelsesopgaver. I dette kapitel ser vi særskilt på de frivillige, der er aktive på dette område. Vi ser også på, om de adskiller sig fra frivillige på andre områder. Undervejs i kapitlet giver vi ordet til de frivillige selv for at høre deres holdninger til forskellige spørgsmål om det frivillige arbejde.

FLERE FRIVILLIGE ENGAGERER SIG I DET SOCIALE ARBEJDE

Undersøgelsen viser, at omkring 40 procent af dem, som har udført frivilligt arbejde inden for de seneste 12 måneder, helt eller delvis har været aktive på det sociale område.⁸ Der er umiddelbart en stigning i det frivillige sociale arbejde, og sammen med en lille generel stigning for alle grupper i forhold til 2012 betyder dette, at omkring 750.000 danskere fra 16 år og opefter i 2014 har været engageret i frivilligt socialt arbejde. Dette svarer til omkring 19 procent af danskerne.

Hvad stigningen i frivilligheden på det sociale område skyldes giver undersøgelsen ikke præcise svar på. Frivillige på det sociale område fortæller selv, at det bedste ved at være frivillig er at gøre en forskel og handle på de behov og udfordringer de ser i det omgivende samfund – med det overskud og ekstra ressourcer den enkelte har til rådighed:

” Det bedste ved at være frivillig er vel egentlig, at jeg får muligheden for at gøre en forskel.”

” Når man selv synes, at man har et godt liv og har meget at være taknemmelig for, er det en god tanke, at man kan bidrage til at gøre livet lettere for andre.”

Enkelte frivillige peger på, at der er noget identitetsmæssigt vigtigt at hente i det at være frivillig på det sociale område. Det frivillige arbejde er med til at skabe den man er. Samtidigt får man også selv noget ud af at engagere sig:

” Der er et positivt identitetsaspekt i at være frivillig.”

” Det bedste ved at være frivillig er, at man gør noget for andre og samfundet, og at det er i min interesse. Samt at jeg lærer noget hver dag.”

HVORDAN ADSKILLER FRIVILLIGE I DET SOCIALE ARBEJDE SIG FRA ANDRE FRIVILLIGE?

En af de største forskelle er køn. I det sociale arbejde er næsten 60 procent af de frivillige kvinder, og omkring 40 procent er mænd, hvilket er den samme fordeling, vi har set i de tidligere frivilligrapporter. Til gengæld er mændene overrepræsenterede inden for idræt og politik. På de øvrige frivillig-områder er kønsfordelingen mere jævnt fordelt.

8 Data er indsamlet fra en repræsentativ telefonundersøgelse, fra en panelundersøgelse designet af CFSAs og udført i samarbejde med Megafon og fra en linkundersøgelse formidlet gennem CFSAs egne kommunikationskanaler og netværk.

I det sociale arbejde, er det også de unge og de ældre, som er i flertal blandt de frivillige. Dette er ikke overraskende og understøtter tesen om en særlig frivillighedscyklus, som beskrevet i kapitel 2. Selv om der kun er tale om en tendens, viser denne frivillighedscyklus sig også ved, at der er en større sandsynlighed for, at vi er frivillige på det sociale område, hvis vi har udeboende børn eller ingen børn, end hvis vi har hjemmeboende børn, specielt i skolealderen.

Geografi (om man fx bor i Jylland eller på Fyn) påvirker ikke, hvilket område vi er frivillige på. Derimod gør det en forskel, om vi bor på landet eller i en større by. Som tidligere frivilligrapporter viser også Frivilligrapport 2014, at der er lidt flere frivillige på det sociale område end på andre frivillige områder, som er bosat i de større byer. Dette kan forklares med, at fx herberg for hjemløse, væresteder for prostituerede, misbrugere og krisecentre ofte ligger i større byer, og da der er en tendens til, at vi er frivillige i nærmiljøet, kan det forklare de lidt flere frivillige i det sociale arbejde i de større byer.⁹

Uddannelse har ikke betydning for, om vi deltager i frivilligt socialt arbejde. Der er dog en lille overvægt af frivillige med længerevarende uddannelser, specielt de to til fireårige uddannelser. Denne overvægt kan hænge sammen med, som undersøgelsen viser, at personer, som i deres arbejdsliv er eller har været ansat inden for social-, sundheds- og undervisningsområdet, er mere tilbøjelige til at være frivillige på det sociale område. Og da netop disse uddannelser har den varighed, kan det muligvis forklare afvigelsen.

En stor del har uddannelse – men også erfaringer og kompetencer – inden for det sociale område. Således har 65 procent en eller anden form for uddannelse, som bruges i det frivillige sociale arbejde, og 67 procent har gennem nuværende eller tidligere beskæftigelse erhvervet sig kompetencer eller viden, som de tager med sig i deres frivillige sociale arbejde. 44 procent angiver også, at de har kompetencer fra andet frivilligt arbejde eller kurser i forbindelse med deres frivillige arbejde, som de bruger i deres nuværende frivillige sociale arbejde. Der er altså en forholdsvis høj grad af forskellige former for faglige kompetencer på spil.

Beskæftigelse er et af de områder, hvor det sociale område skiller sig ud fra de andre områder. I det frivillige sociale arbejde findes således en overrepræsentation af nogle af de beskæftigelsesgrupper, som ellers ikke er højt repræsenteret

9 Der er en del, der angiver, at de ikke er engageret i frivilligt arbejde, fordi det frivillige område, hvor de har deres interesse, ikke findes i deres lokalområde. Endvidere at der ingen transportmuligheder er om aftenen m.m.

i andet frivilligt arbejde. Selv om tendensen ikke er lige så stærk som tidligere, kan vi dog stadig konstatere en overrepræsentation af kontanthjælpsmodtagere, førtidspensionister, alderspensionister og efterlønsmodtagere i det frivillige sociale arbejde. Det frivillige sociale arbejde har således på nogle måder en større rummelighed i forhold til at inddrage mennesker på overførselsindkomster som frivillige.

HVORDAN INDDRAGE UDSATTE?

I den del af undersøgelsen, hvor frivillige har haft mulighed for at give deres input på forskellige områder, er der mange bud på, hvordan flere kan inddrages i det frivillige arbejde, herunder også udsatte mennesker. En del nævner fx behovet for at få det gode budskab formidlet bredere ud og for at give ikke-frivillige mulighed for at prøve kræfter med frivilligt arbejde.

Blandt de helt konkrete forslag til, hvordan flere socialt udsatte mennesker kan deltage, nævnes, at foreninger skal neutralisere udgifterne til frivilligt arbejde for socialt udsatte fx til kørsel. Andre foreslår at gøre opgaverne enkle, overskuelige og tidbegrænsede og give sig god tid. Endvidere foreslår deltagerne i undersøgelsen, at de socialt udsatte frivillige skal have mulighed for kurser og/eller uddannelse. Helt konkrete forslag til, hvor socialt udsatte kan spille ind er blandt andet:

” Ensomme ældre kan selv bidrage med at hjælpe ved at ringe til andre ensomme. Evt. lave en telefonkæde, hvor de får opkald fra en og skal ringe videre til den næste. De ville få stor glæde af det og føle sig nyttige.”

” Nogle kan bidrage med at nørkle i en nørklegruppe, da dette ikke er krævende. Det er afslappende, og det kan udføres af mennesker med lidelser, der gør, de kan arbejde i ro og mag - evt. arbejde med dette hjemme. Det kan også udføres af folk, der har bevægelseshandicap.”

Andre peger på, at det handler om at være i dialog med målgruppen, om hvordan de selv synes de kan bidrage. Samtidig kan der være strukturelle regler, som gør det svært for udsatte at engagere sig:

” Jeg tror, vi kan nå langt ved at tale med de udsatte, spørge dem, hvad vi kan gøre for dem, og hvad de kan gøre for os... Lad dem bidrage.”

” Man kunne fjerne tidsbegrænsningen (timetallet), når man er arbejdsløs. Så længe man står til rådighed for arbejdsmarkedet, burde man kunne arbejde som frivillig uden at skulle tænke på, om man overtræder det antal timer, man må.”

Kommentarer i undersøgelsen henviser til, at der er en udfordring i, at det frivillige arbejde mere og mere ligner lønnet arbejde med større krav om registrering og effektivitet, og det giver mindre plads til udsatte som frivillige:

” Der skal være de fornødne ressourcer menneskeligt, økonomisk og praktisk. Ikke mindst skal det frivillige arbejde vedligeholdes og passes på. Anerkendelse er vigtig. For meget bureaukrati og besværet med at søge puljepenge virker uoverskueligt for mange almindelige borgere.”

FRIVILLIGES TIDSFORBRUG

Frivillige i det sociale arbejde, er nogle af de frivillige, der gennemsnitligt bruger flest timer. Det viser både denne og tidligere frivilligrapporter. I det gruppen af frivillige, der er engageret på flere områder, er blevet større, giver det dog en større usikkerhed, når vi skal regne på det samlede antal timer anvendt inden for det frivillige sociale arbejde.

Vi forsøger os derfor med et forsigtigt skøn: Samlet set har de 750.000 frivillige bidraget med 160 millioner timer på det sociale område. Nogle har som sagt arbejdet på flere områder, mens andre kun har arbejdet frivilligt på det sociale område. De rene frivillige sociale timer anslår vi til at være 110 millioner. Omregnet svarer det til 55.000 fuldtidsansatte. Det er omkring 5.000 flere end i 2012.

Selv om tallet er usikkert, er der en række faktorer, som peger på, at der er blevet brugt flere timer i 2014 end de tidligere år. For det første er der en umiddelbar indikation af, at der er kommet lidt flere frivillige generelt og flere tilkendegiver, at de er frivillige helt eller delvist i det frivillige sociale arbejde. For det andet har frivillige på det sociale område brugt lidt flere timer i 2014 end i 2012. Endelig tilkendegiver 41 procent af de frivillige i det sociale arbejde, at de bruger flere timer end tidligere, mens kun ni procent angiver, at de har brugt færre timer end tidligere.

At der bliver brugt relativt flere timer af de frivillige på det sociale område end på de fleste andre områder, kan ifølge de frivilliges selv skyldes karakteren af opgaven i netop det fri-

villige sociale arbejde. Mange frivillige arbejder med udsatte grupper, som kan kræve et stort engagement, men hvor de også oplever, at de er med til at gøre en forskel.

FRIVILLIGE I DET SOCIALE ARBEJDE VIL GØRE EN FORSKEL

Motivationen for de frivillige på det sociale område er som nævnt at gøre en forskel og hjælpe. 87 procent af de frivillige nævner det at hjælpe andre og at gøre en forskel som væsentlige motiver. Det er et højere procentvist antal end inden for andre områder og kan skyldes, at det frivillige sociale område ofte har fokus på at hjælpe andre, og derfor i større grad tiltrækker og fastholder frivillige, som netop er motiveret af at hjælpe. Dette afspejles også i, at 67 procent af alle frivillige angiver, at de begyndte i det frivillige sociale arbejde, fordi de ønskede at hjælpe andre. Og endvidere, at knap en tredjedel (32 procent) kom ind i det frivillige arbejde, fordi de oplevede en uretfærdighed, urimelighed eller en mangel, som de gerne ville være med til at ændre på. En frivillig forklarer:

” Det er godt at gøre en indsats, der har betydning for et andet menneske. Det er godt at få luftet omsorgsgenet.”

Andre forskelle fra det sociale arbejde til andet frivilligt arbejde er, at en højere andel angiver, at de kom ind i det frivillige sociale arbejde på grund af egen (26 procent) eller pårørendes (15 procent) situation. Dette kan skyldes, at det frivillige sociale område også er et sted, hvor man kan engagere sig i en sag, ikke kun for at hjælpe andre, men også sig selv eller sine nærmeste, fx i patientforeninger.

Halvdelen (50 procent) af frivillige på det sociale område er motiveret af det sociale samvær. Som det også er tilfældet på de andre frivillige områder, er det hovedsagelig yngre og ældre, som peger på denne motivation. Fællesskabet har betydning for den enkelte frivillige:

” Jeg er ikke helt i stand til at udpege det bedste ved at være frivillig, for der er flere positive sider. Det er godt at lave noget, der ikke lige er den daglige trummerum. Det er godt at være en del af et fællesskab, selv om vi i min organisation kun ses et par gange om året.”

Godt en tredjedel (35 procent) er desuden motiveret af den personlige udvikling, som det frivillige arbejde giver mulighed for, og endelig vægter hver femte (21 procent) læringen om samfundet som en vigtig motivationsfaktor.

” Det bedste ved at være frivillig er faglig udfordring og udvikling, yde nødvendig hjælp, at være til nytte og gavn, at der er brug for mig, den menneskelige kontakt, samarbejde med andre.”

Samlet adskiller de frivillige på det sociale område sig ved, at de i højre grad er kommet ind i det frivillige arbejde for at hjælpe andre, på grund af egen eller pårørendes situation eller som en reaktion på uretfærdighed eller mangler. Der er her god overensstemmelse mellem anledning og motivation: På relevante punkter ligner anledningen til at begynde det frivillige arbejde også motivationen til at forsætte.

MANGE FRIVILLIGE HAR LEDELSESOPGAVER

Der er god forudsætning for, at de frivillige trives, hvis de oplever, at der er sammenhæng mellem opgaver og motiver/anledninger. Det kræver, at opgaverne har en sådan karakter, at de passer til den enkelte frivillige, og det er en af de udfordringer, mange foreninger og organisationer står overfor. Selvom det er lettere at få frivillige til at engagere sig i nogle opgaver end andre, er det en forudsætning for at foreninger kan fungere, at alle opgaver bliver varetaget. Det betyder, at det ikke kun er de direkte brugerrettede opgaver – som for mange frivillige vil være de mest meningsgivne – der skal løses. Også organisations- og driftsopgaver som bestyrelsesarbejde, administrativt arbejde, sekretariatsarbejde kræver frivillige kræfter, selvom det kan være svært at finde frivillige til netop disse opgaver.

Et repræsentativt udsnit af 1.031 frivillige fra det sociale område har svaret på, hvilke opgaver de hovedsagelig har haft de seneste 12 måneder. Svarerne viser, at 39 procent har været engageret i udvalgs-, bestyrelses- eller rådsarbejde. Dette er umiddelbart et højt antal, men ikke i forhold til de øvrige frivillige områder, hvor næsten halvdelen (49 procent) løser denne type opgaver. Omkring hver fjerde af de frivillige i det sociale arbejde har været med til at skaffe midler (26 procent), deltaget i sekretariatsarbejde (25 procent) eller været engageret i andet praktiske arbejde (24 procent). Under hver femte frivillige har været involveret i oplysningsarbejde (18 procent) eller haft opgaver inden for personlig omsorg (17 procent). Under hver tiende (7 procent) har ydet rådgivning eller retshjælp. Undersøgelsen viser således, at rigtigt mange frivillige er engageret i organisatoriske, drifts- og ledelsesmæssige opgaver.

I kommentarerne til deres besvarelser har nogle frivillige påpeget, at der er meget administrativt arbejde i foreninger-

ne, og at de bruger mange frivillige ressourcer på at skaffe midler. Andre er dog meget tilfredse med deres opgaver og den tid, de bruger. Det kan derfor være svært at give en generel beskrivelse af frivilliges opgaver. Men det er vigtigt, at foreningerne har fokus på, at frivillige er med af vidt forskellige grunde, at de bliver motiveret af forskellige årsager, og at foreninger skal skabe en kobling heraf til de opgaver, den enkelte frivillige får. En frivillig, som er motiveret af at møde andre mennesker kan miste gejsten, hvis der er for mange administrative opgaver. Omvendt findes der mange frivillige, som ønsker mere administrative og praktiske opgaver, fordi de i forvejen har kompetencer, de gerne vil bringe i spil, eller fordi de ønsker at få erfaring med netop den type opgaver.

RAMMERNE FOR DET FRIVILLIGE SOCIALE ARBEJDE

Undersøgelsen sætter også fokus på de rammer og muligheder der findes for det frivillige sociale arbejde og på samarbejdet med kommunerne lokalt. En del frivillige fortæller om et godt samarbejde med kommuner og gode rammer for frivilligheden:

” Efter Lov om social service §18 blev etableret i 1998, har der været god mulighed for udvikling af det frivillige sociale arbejde i vores lokalområde. Endvidere har vi etableret et regionalt samarbejde med de gamle kommuner fra amtets tid. Det er givtigt.”

” Jeg synes generelt, det er nemt og godt at være frivillig i Danmark. Men det er vigtig, at kommuner og ministerier er opmærksomme på, hvad de kan rekruttere frivillige til, og hele tiden have for øje, at det ikke må blive bøvlet, bureaukratisk og fyldt af kontrol, for så holder de frivillige op.”

Der er dog også en del frivillige, som i undersøgelsen fortæller om, hvordan det kan blive bedre og nemmere at være frivillig. Her er særligt fokus på anerkendelse, samarbejde, synliggørelse, rammer og ikke mindst ressourcer. Dykker vi ned i beskrivelserne, ser vi, at anerkendelse og samarbejde er fokuseret på kommunernes og de frivillige organisationers indsats. Kommentarerne omkring rammerne handler om udfordringerne med kontrol, måling og bureaukrati og synliggørelse. Dette kan handle om de rammer som de frivillige organisationer sætter for det frivillige arbejde:

” Jeg oplever, at vores organisation har en tendens til en større topstyring og mindre demokrati.”

” Jeg ser det som en del af den nyeste udvikling, at vores øverste bestyrelse i stadig større grad forlader sig på ansatte medarbejdere, som udgør en meget lille gruppe i vores organisation (10-15 ansatte mod ca. 5000 frivillige), og hvor en stadig større del af de ansatte ikke er vokset op med organisationens kultur – vores formål, værdier og metode.”

Andre frivillige fortæller, at udfordringerne ligger i de større krav om måling og fokus på resultater, som stat og kommuner stiller. De oplever at måling og fokus på resultater sker på bekostning af værdier, læring, mangfoldighed og demokrati:

” Der sættes større fokus på resultater, som skal være målbare og ikke mindst synlige for en ekstern offentlighed. En effekt af dette er, at organisationens identitet – vores kultur og egenart som er bygget op i mere end hundrede år – i større og større grad nedprioriteres. Dette virker demotiverende for de mange frivillige, som lægger mange timer i arbejdet hver eneste uge, fordi de netop føler, at organisationen er en vigtig del af deres identitet, og de køber ind på vores fundamentale egenart: formål, værdier og metode.”

Økonomisk støtte fylder mest – både i et foreningsperspektiv (fx tilskud til drift og aktiviteter) og et frivilligperspektiv (fx refusion af transport, forsikring og andre udgifter). Behovet for kvalificering og uddannelse til de frivillige fylder også en del.

” Det ville være rigtig rart, hvis man kunne få fondsmidler for flere år ad gangen. Forudsat, at midlerne blev brugt efter det, der er søgt til, og at dette selvfølgelig blev dokumenteret og afregnet årligt.”

” Der er brug for belønning til frivillige i form af flere kurser. Det er også vigtigt at italesætte frivilligt arbejde som kvalificerende til arbejdsmarkedet”

Endelig har mange frivillige også fokus på, at det er vigtigt at fastholde en selvstændig og uafhængig frivillig sektor og at minde om vigtigheden af at frivilligheden ikke lever godt i for trange rammer:

” Det skal være attraktivt at være frivillig. Frivilligt arbejde lever af lyst og dør af pligt.”

”

Flere midler og mindre bureaukratisering og akademisering. Frivillige tilbud skal være et modstykke til det offentlige i den forstand, at folk ikke behøver blive set som en statistik eller et mål, men snarere som et individ, der kan udvikle sig selv.”

4.

DE FRIVILLIGE SOCIALE ORGANISATIONER OG FORENINGER

I dette kapitel ser vi nærmere på en række faktuelle forhold blandt frivillige sociale foreninger i Danmark. Det handler om foreningernes formål, økonomi, samarbejdspartnere, dokumentationspraksis samt de forskellige grupper af mennesker, som udgør foreningerne: Frivillige, medlemmer, ansatte og brugere.

FORENINGER ER LOKALE SERVICEYDERE OG NATIONALE FORTALERE

494 frivillige sociale organisationer og foreninger har deltaget i undersøgelsen til Frivilligrapport 2014.¹⁰

Godt en tredjedel er landsdækkende foreninger, mens de resterende er lokale foreninger.

Blandt de lokale foreninger er:

Næsten fire ud af ti (38 procent) lokalafdelinger af en landsdækkende forening. Det er foreninger som Børns Voksenvenner, Kirkens Korshær, Høreforeningen, Røde Kors og Ældre Sagen.

Knap hver femte (18 procent) lokale foreninger uden tilknytning til en landsorganisation.

Under hver tyvende (4 procent) lokale foreninger i tilknytning til en offentlig institution eller forvaltning fx en venneforening til et plejehjem.

Foreningerne i undersøgelsen har overordnet set det sociale-/sundhedsmæssige formål til fælles, men derudover arbejder de med en lang række forskellige målgrupper og aktiviteter. Det er kun ganske få foreninger, der specifikt retter deres arbejde mod én særlig målgruppe køns- og aldersmæssigt – de fleste definerer i stedet deres målgruppe ud fra særlige behov. Her er det oftest sygdomsramte eller mennesker med en særlig diagnose, der nævnes, men listen tæller enhver tænkelig social udsat eller sårbar gruppe i

samfundet. I forhold til 2012 er der i 2014 ikke sket nogen forskydning i målgrupperne. Dette gælder også for de aktiviteter, foreningerne primært beskæftiger sig med.

Ud over at se på foreningernes målgrupper og aktiviteter har vi både i 2010, 2012 og 2014 spurgt ind til foreningernes formål. Spørgsmålet undersøger, hvordan foreningerne umiddelbart ser deres rolle (serviceyder, fortaler, aktivitetsforening eller lokalsamfundsplatform).¹¹ Spørgeskemaet gav kun mulighed for at vælge et formål, men som mange af foreningerne også kommenterede, vil der i praksis være tale om flere eller endda alle hovedsigter.

Tabel 4.1 præsenterer foreningernes svar, som de så ud i 2014. Samlet set er der flest, der ser sig som serviceydere, der tilbyder sundhedsydelser, rådgivning eller generelt leverer socialt hjælpearbejde. Der er imidlertid forskelle på foreningerne. Det er især de lokale foreninger, der angiver serviceyder som foreningens hovedsigte, mens de landsdækkende foreninger i højere grad angiver fortaler som hovedsigtet. Som det også blev bemærket i Frivilligrapport 2012, er det ikke overraskende, at de mere lokalforankrede foreninger ser sig selv som serviceydere, fordi de netop fungerer som det udførende led. Tilsvarende giver det mening, at landskontorerne, der varetager de politiske og strategiske opgaver, i højere grad ser sig som interessevaretagere for bestemte grupperes interesser.

TABEL 4.1.
FORENINGERNES HOVEDSIGTE I 2014

	Lokale Procent	Landsdækkende Procent	Alle Procent
At være serviceyder (fx at levere socialt hjælpearbejde, sundhedsydelser, rådgivning)	38	29	35
At være fortalere (fx gøre opmærksom på og varetage bestemte grupperes interesser)	20	37	26
At organisere aktiviteter for egne medlemmer/brugere	34	25	31
At være platform for dannelse, demokrati og et levende lokalsamfund	8	8	8
Total (%)	100	100	100

¹⁰ I forhold til de foregående frivilligrapporter i 2010 og 2012 tæller denne foreningsundersøgelse et langt større antal lokale foreninger – og dobbelt så mange som de landsdækkende. Det betyder, at der i mange forhold ikke kan sammenlignes på tværs af alle foreninger mellem de forskellige år. Præsentationen af foreningernes vilkår i dette kapitel vil derfor ofte være delt op og med de landsdækkende foreninger, som gennemgående case.

¹¹ Inspiration til kategorierne blev hentet fra andre danske undersøgelser. Se blandt andet Frivillighedsundersøgelsen fra 2006: Boje, Fridberg og Ibsen: "Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning". Socialforskningsinstituttet, København. Rapport 06:19, side 87.

De landsdækkende foreningers 2014-svar ligger tæt op af svarerne fra 2012. Et par få procentpoint flere ser sig i 2014 i højere grad som serviceydere og platform for dannelse, demokrati og et levende lokalsamfund end i 2012. Omvendt angiver en lidt mindre andel i 2014, at deres hovedsigte er at være fortalere eller at organisere aktiviteter for egne medlemmer eller brugere. Forskydningerne er dog for små til at kunne sige, at de landsdækkende foreningers selvoplevede rolle er under forandring.

FORENINGER UDEN OFFENTLIG FINANSIERING NÆSTEN FORDOBLET

Der er stor forskel på, hvor store indtægter foreningerne har – afhængig af om der er tale om store landsdækkende foreninger eller små lokale. Der indgår som sagt en højere andel af små foreninger i denne undersøgelse, og for næsten halvdelens vedkommende ligger indtægterne på under 50.000 kroner. Der er få lokale foreninger, der har indtægter på over en million kroner, og i de tilfælde, er der tale om Frivilligcentre og landsforeningers lokalafdelinger med hjemsted i større byer.

Indtægtsniveauet for de lokale foreninger har ikke ændret sig væsentligt mellem 2012 og 2014. Det gælder også de landsdækkende foreninger, der indgår i frivilligrapporternes undersøgelser. Deres indtægter har ligget på stort set samme niveau siden 2010, og de største andele af foreningerne har i alle tre undersøgelsesår haft indtægter på over en million kroner. Konkret var det 50 procent i 2010, 43 procent i 2012 og 42 procent i 2014.

Ser vi mere specifikt på de landsdækkende foreningers indtægter i 2014, var den hyppigste indtægtsstørrelse på mellem en og fem millioner kroner (angivet af 18 procent af foreningerne). Næsten samme andel (17 procent) har en indtægt på mellem 100.000 og 500.000 kroner. 16 procent af foreningerne har en indtægt på over 10 millioner kroner.

Indtægterne kommer fra forskellige kilder, og en relativ stor andel kommer fra det offentlige – det kan være gennem fx PUF-puljen, Udlovningsmidlerne (tips- og lottomidlerne), driftsaftaler med kommuner eller §18-midlerne. Tabel 4.3 viser, hvor store andele af foreningernes indtægter, der kommer fra offentlige midler.

TABEL 4.2.
LANDSDÆKKENDE FORENINGERS SAMLEDE INDTÆGTER

Kroner	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
0 – 10.000	3	5	7
10.001 – 50.000	7	5	6
50.001 – 100.000	5	5	7
100.001 – 500.000	18	18	17
500.001 – 1.000.000	4	7	11
1.000.001 – 5.000.000	23	19	18
5.000.001 – 10.000.000	10	9	8
Over 10.000.000	17	22	16
Ved ikke	13	11	10
Total (%)	100	100	100
Antal (n)	168	151	167

TABEL 4.3.
FORENINGERNES PROCENTVISE INDTÆGTER FRA DET OFFENTLIGE

Andel indtægter	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
0-24 %	34	28	38
25-49 %	15	13	12
50-74 %	16	14	14
75-100 %	35	44	36
Total	100	99	100
N	191	194	347

Både i 2010, 2012 og 2014 fik over halvdelen af foreningerne mere end halvdelen af deres indtægter via offentlig støtte. Tillige havde mere end hver tredje over 75 procent af deres midler herfra. I 2014 er der en del flere foreninger, der ligger under 25 procent i offentlige indtægter, end tilfældet var i 2012. Samtidig har en del færre foreninger mere end 75 procent i offentlige indtægter i 2014 i forhold til 2012.

Der er således forskydninger i, hvor mange indtægter foreningerne får via offentlige tilskud. Disse tal gælder både landsdækkende og lokale foreninger. Forskydningen kan indikere en ændring i den offentlige støtte til de frivillige

TABEL 4.4.

ANDEL FORENINGER MED FULD ELLER INGEN OFFENTLIG FINANSIERING

Andel indtægter	Alle 2014 Procent	Landsdækkende 2014 (2012)	Lokale 2014 (2012)
Ingen offentlige indtægter (0 %)	21	16 (9)	23 (12)
Fuld offentlig finansieret (100 %)	12	4 (3)	16 (19)

sociale foreninger – eller den kan indikere, at foreningerne fravælger offentlig støtte til fordel for andre finansieringsmuligheder.

Da foreningerne i spørgeskemaet skulle angive den præcise indtægtsprocent, ved vi også, hvor mange foreninger, der er fuldt finansieret af offentlige midler, og hvor mange, der klarer sig helt uden offentlig støtte.

I dette spørgsmål, er der forskel på de lokale og landsdækkende foreninger: Knap hver fjerde (23 procent) af de lokale foreninger klarer sig helt uden offentlige indtægter, mens under hver femte (16 procent) er fuldt offentlig finansieret. Blandt de landsdækkende foreninger er det kun et fåtal (fire procent), der får alle indtægter fra det offentlige, mens under hver femte (16 procent) slet ingen offentlige indtægter har. Mellem 2012 og 2014 er andelen af både landsdækkende og lokale foreninger uden offentlig finansiering næsten fordoblet.

Hvilke indtægtskilder de landsdækkende foreninger har fremgår af tabel 4.5. De landsdækkende foreninger har i højere grad end andre foreninger indtægter fra medlemskontingenter, gaver/arv/indsamling, statslige puljer, private fonde, renter/lokaleudleje/reklame samt EU.

TABEL 4.5.

LANDSDÆKKENDE FORENINGERS INDTÆGTSKILDER

Andel foreninger med indtægt fra:	2012 Procent	2014 Procent
Medlemskontingent mv.	77	77
Indtægter fra arrangementer, aktiviteter, salg mv.	58	61
Kommunale tilskud (§ 18 mv.)	32	44
Regionale tilskud	11	5
Tilskud fra hovedforening	7	11
Gaver, arv og indsamlinger	51	53
Tilskud fra statslige puljer (PUF, Tips og Lotto mv.)	77	73
Støtte fra private virksomheder	33	36
Støtte fra private fonde mv.	54	59
Tilskud fra EU	4	7
Renter, udleje af lokale, reklameindtægter	28	26

Det er ikke i sig selv overraskende. Fx har landsforeninger oftere adgang til statslige puljer, hvorimod de i praksis har sværere ved få adgang til de kommunale §18-midler. Selvom der ikke er så mange landsdækkende foreninger, der angiver at have indtægter fra kommunerne, er andelen dog steget mellem 2012 og 2014 fra lige knap en tredjedel (32 procent) til lidt under halvdelen (44 procent).

En forklaring kan være, at nogle landsdækkende foreninger er blevet mere opmærksomme på at søge kommunale midler og prioriterer og afsætter ressourcer til lokale ansøgninger. Landsdækkende foreninger søger typisk kommunale tilskud til deres lokalafdelingers arbejde – meget få landsdækkende foreninger uden lokalafdelinger får kommunale tilskud.

Det er endvidere heller ikke overraskende, at det oftere vil være de landsdækkende foreninger, der har ressourcer og relevante opgaver i forhold til at søge fonds- og EU-midler.

Hvorledes indtægterne mere præcist har ændret sig for de frivillige sociale foreninger, er præsenteret i tabel 4.6. Ser vi på det indbyrdes forhold mellem om indtægten har været stigende, faldende eller status quo, er det generelle billede, at størstedelen af foreningerne oplever, at situationen er den samme som året før. Dette gælder dog ikke for to af indtægtsområderne: 1) gaver, arv, indsamlinger samt 2) støtte fra private fonde. For disse to indtægtsområder er tilfældet, at flere foreninger oplever at have stigende indtægter end faldende eller status quo – og det gælder både lokale og landsdækkende foreninger.

TABEL 4.6.

FORENINGERNES INDTÆGTER PÅ OMRÅDER INDEN FOR DET SENESTE ÅR (2014). (Flere kryds)

Antal / Procent	Nej, ingen indtægt	Ja, stigende ift. året før	Ja, men faldende ift. året før	Ja, det samme som året før	Ved ikke	Total
Medlemskontingent mv.	36% 178	17% 86	11% 55	32% 158	3% 16	100% 493
Indtægter fra arrangementer, aktiviteter, salg mv.	43% 213	15% 75	11% 56	25% 124	5% 25	100% 493
Kommunale tilskud (§ 18 mv.)	35% 174	13% 63	14% 67	33% 164	5% 25	100% 493
Regionale tilskud	87% 429	1% 4	1% 3	2% 11	9% 46	100% 493
Tilskud fra hovedforening	72% 357	6% 29	4% 19	11% 56	6% 32	100% 493
Gaver, arv og indsamlinger	63% 310	14% 67	6% 28	13% 62	5% 26	100% 493
Tilskud fra statslige puljer (PUF, Tips og Lotto mv.)	57% 279	8% 39	13% 65	17% 86	5% 24	100% 493
Støtte fra private virksomheder	69% 338	9% 45	4% 20	12% 59	6% 31	100% 493
Støtte fra private fonde mv.	55% 272	17% 82	9% 42	14% 69	6% 28	100% 493
Tilskud fra EU	91% 451	1% 6	1% 4	1% 6	5% 26	100% 493
Renter, udleje af lokale, reklameindtægter	78% 383	3% 15	4% 21	8% 39	7% 35	100% 493
Total	62 % 3384	9 % 511	7 % 380	15 % 834	6 % 314	100 % 5423

Selvom det stadig er et mindretal af foreningerne, der har indtægter fra fonde, ser det fra de to indtægtstabeller ud til, at fondene spiller en større rolle i finansieringen af det frivillige sociale arbejde i 2014 end tidligere. Fundraisere vil naturligvis være opmærksomme på, hvor støttemidlerne er, og fondene har i takt med den generelt stigende samfundsinteresse for frivilligheden vist en stadig større interesse i at støtte det frivillige (sociale) område.

De økonomiske vilkår set i relation til donorerne er forhold, som flere af foreningerne kommenterer i spørgeskemaet:

” Ingen af de tilskud vi modtager bliver pristalsreguleret. Overordnet gælder, at vi reelt skærer mere og mere ind til benet i vores budget. Derfor er vi nu begyndt at bruge kostbar tid på at søge lokale fonde til alt andet end drift.”

” Det er bekymrende, at med den stigende interesse, der er for civilsamfundet – at der ikke er inkluderet en prisstigning. Og man bliver ved med at fastholde den økonomiske usikkerhed for frivillige foreninger.”

” Vi har fået et væsentligt mindre beløb fra §18, hvilket er paradoksalt, da kommunen samtidig henviser flere og flere borgere til vores gratis rådgivningstilbud. Vi oplever endda, at borgere har vores tilbud konkret indskrevet som en del af deres jobplan.”

GENERELT FLERE MENNESKER I FORENINGERNE

Som i de to foregående frivilligrapporter for 2010 og 2012 har vi også i 2014 spurgt ind til de forskellige persongrupper, der er i foreningerne. Det være sig frivillige, medlemmer, ansatte og brugere.

Både i 2010 og 2012 så vi, at der var kommet flere personer ind i foreningerne. Uden dog at kunne angive et præcist antal viste svarerne, at der var tale om en stigning især af brugere og frivillige.

Samme billede viser sig i 2014. Foreningerne er blevet spurgt om ændringer inden for de forskellige grupper. Det vil sige, om de har fået flere, færre eller samme antal frivillige, ansatte, brugere og medlemmer. Inden for alle grupper er

der flere foreninger, der oplever en stigning snarere end et fald, og med hensyn til medlemmer og brugere er 'flere' det hyppigste svar.

At 'flere' er større end 'færre' igennem alle tre frivilligrapporter betyder samlet set, at tendensen til, at der kommer flere mennesker til foreningerne, er støt stigende. Hvilke grupper der er tale om, ser vi nærmere på nedenfor.

STABILT ANTAL FRIVILLIGE

De frivillige sociale foreninger, der deltager i Frivilligrapport 2014-undersøgelsen har tilsammen 283.146 frivillige. Som i alle andre forhold, når det gælder foreningsdanmark, er variationen stor: Fra foreninger med et par få frivillige til en enkelt forening med 100.000 frivillige. Langt de fleste er dog mindre foreninger med under 100 frivillige – det gælder også de landsdækkende foreninger. Meget kendetegnende for det frivillige sociale arbejde er, at der blandt de deltagende foreningers frivillige er et overtal af ældre kvinder.

Stabiliteten i danskernes frivillige arbejde har vi set igennem alle tre frivilligrapporter, hvor frivilligraten i både 2010, 2012 og 2014 har ligget på godt 40 procent (se kapitel 2). Den seneste befolkningsundersøgelse fra Forskningsnetværket for civilsamfund og frivillighed, CiFri,¹² viste tilsvarende, at andelen af danskere, der udførte frivilligt arbejde var præcist den samme i henholdsvis 2004 og 2012.

Samme stabilitet kan vi genfinde i frivilligrapporterne, når vi her ser på antallet af frivillige i de landsdækkende foreninger: Hvor de i 2012-undersøgelsen havde 151.714 frivillige, har de i 2014 relativt set et tilsvarende omfang med 157.516 frivillige.

FORTSAT EN UDFORDRING AT REKRUTTERE NYE FRIVILLIGE

Stabiliteten er, måske knap så positivt, også at finde i foreningernes udfordringer i forhold til at rekruttere og fastholde frivillige. Igennem alle tre frivilligrapporter har vi spurgt foreningerne, om de synes, dette arbejde er blevet lettere, sværere eller det samme. Med undtagelse af det at få nye frivillige til enkeltopgaver vurderer foreningerne også i 2014, at det er sværere end lettere at rekruttere nye frivillige – både til at løse faste opgaver og til bestyrelsesarbejdet.

Mindre end hver tiende mener, at det er blevet lettere at fastholde de frivillige, og over dobbelt så mange mener, at det er blevet sværere. Størstedelen af foreningerne angiver,

¹² Fridberg og Henriksen (red.): "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012". København 2014. SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

TABEL 4.7.

ÆNDRINGER I PERSONGRUPPERNE DET SENESTE ÅR (2014)

Svar fra 493 foreninger

	Flere	Færre	Det samme	Har ingen/ved ikke	Total
Frivillige	35	12	47	5	100
Medlemmer	39	18	28	15	100
Brugere	45	6	30	18	100
Ordinært ansatte	10	4	26	59	100
Ansatte på særlige vilkår	8	2	22	68	100
Total	27	9	31	36	100

at de forskellige rekrutterings- og fastholdelsesudfordringer er de samme som tidligere. Samme billede viste sig også i en stor komparativ undersøgelse af det danske foreningsliv i henholdsvis 2004 og 2010.¹³

Det bliver tilsyneladende lettere og lettere over årene at få løsere tilknyttede frivillige, og sværere og sværere at få frivillige, der tager de mere driftstunge og kontinuerlige opgaver. Udfordringerne er der således stadig – men det er de frivillige heldigvis også, som både frivilligrapporterne og de føromtaltede befolknings- og foreningsundersøgelser har bekræftet.

FÆRRE FORENINGER TILBYDER UDDANNELSE TIL FRIVILLIGE

Uddannelse, kompetenceudvikling, læring og kvalificering er nøgleord, der har været diskuteret i dele af den frivillige verden siden udgivelsen af befolkningsundersøgelsen om danskernes frivillige arbejde i foråret 2014. Undersøgelsen satte blandt andet fokus på frivilliges deltagelse i uddannelsesaktiviteter og forskellige læringsformers betydning for udførelsen af frivilligt arbejde. En noget overraskende slutning var, at kurser og uddannelsesaktiviteter ikke så ud til at have indflydelse på fastholdelse af frivillige – en ellers grundlæggende antagelse i det frivillige arbejde. I frivilligrapporterne har vi også fokus på læringsaspektet – i dette kapitel på udbudssiden, nemlig på foreningernes tilbud til deres frivillige om kurser, netværk, samtaler mv. (for læringsaspekter på frivilligsiden, se kapitel 3).

Mellem 2012 og 2014 kan vi konstatere, at andelen af frivillige sociale foreninger, der tilbyder forskellige uddannelsesaktiviteter til deres frivillige er faldet. Det gælder både totalt, og når vi ser særskilt på gruppen af henholdsvis landsdækkende og lokale foreninger. Vi har ikke en entydig forklaring på, hvad denne nedgang skyldes, men både data og praksis giver nogle små pejlemærker.

Udtalelser fra foreningerne i undersøgelsen vidner om en generel øget efterspørgsel efter både foreningernes tilbud og efter de frivillige kræfter, men samtidig om færre økonomiske midler – også til egne uddannelsesaktiviteter. Tillige viser erfaringerne fra uddannelsespraksissen i det frivillige sociale arbejde en afmatning i uddannelsesaktiviteterne.¹⁴ Der var fx ikke så mange deltagere på de åbne kurser under Uddannelsespuljen i 2014 som tidligere, og de lange ventelister er reduceret. Et andet eksempel kommer fra uddannelseskonsulenter i foreningslivet, der beretter, at frivillige ikke længere i samme grad har tid til at tage på kurser. En tese kan være, at hvis økonomien er presset, og der ikke er samme efterspørgsel efter kursustilbud, kan det få foreningerne til at nedprioritere eller spare læringstilbuddene væk.

Det er dog stadig et flertal af foreningerne, der tilbyder lærings- og kompetenceudvikling til deres frivillige. Oftest drejer det sig om kurser og erfaringsudveksling, men også frivilligtræf og netværk er tilbud, som mere end halvdelen af foreningerne – landsdækkende såvel som lokale – tilbyder.

¹³ Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen (2013): "Kontinuitet og forandring i foreningslivet". Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. *Movements* 2013:11.

¹⁴ CFSA driver Uddannelsespuljen og udbyder kurser, netværk mv.

Efterspørgslen efter uddannelsesaktiviteter er (måske) ikke så høj blandt de mest veluddannede frivillige. De har, som vi så i kapitel 3, ofte kompetencer med ind i deres frivillige arbejde fra deres uddannelse og eller via deres arbejdserfaring. Der er derimod indikationer på, at det er frivillige med en kortere uddannelse, der efterspørger kompetenceudvikling.

MEDLEMSSKABET STABILT TRODS FORANDRINGER

I den historiske forskning om frivilligheden er der bred enighed om, at foreningsmedlemsskabet har stor betydning for civilsamfundets organisering.¹⁵ Imidlertid peger både danske og andre skandinaviske undersøgelser på, at den klassiske medlemsmodel er under pres, blandt andet til skade for de demokratiske processer i foreningerne: Når engagementet i foreningerne ikke længere er knyttet an til medlemsskabet, mister den enkelte juridisk set muligheden for indflydelse og rettigheder. For mange foreninger har medlemsskabet også en økonomisk betydning da dele af indtægterne netop kommer via medlemskontingentet, som vi så ovenfor.

Sammenhængen mellem medlemskab, demokrati og økonomi er en interessant og aktuel, men også kompleks diskussion. Vi ser fx i dag store organisationer i gågaderne på jagt efter nye medlemmer – ikke nødvendigvis til at gennemføre

aktiviteter eller påvirke de politiske beslutningsprocesser, men til at donere penge via et (støtte)medlemskab. Vi ser foreninger, hvor det lokale frivillige arbejde erstattes af lønede konsulenter, og vi ser foreninger, hvor medlemsskabet gøres attraktivt gennem særlige rabatordninger på briller, rejser og lignende. I praksis er medlemsskabet en dynamisk størrelse, der påvirkes af forskellige omstændigheder og tilgange, men at det ikke altid er til fri fortolkning, ser vi fx i folkeoplysningsloven, hvor foreninger skal bygge på et aktivt medlemskab for at opnå støtte.

At medlemsskabet er under forandring, bekræftes også i den seneste befolkningsundersøgelse om danskernes frivillige

TABEL 4.9.
ANDEL FORENINGER MED LÆRINGSTILBUD

	2012	2014
Landsdækkende	66	57
Lokale	68	58
Alle	67	57

TABEL 4.8.

FORENINGERNES VURDERING AF ÆNDRINGER I REKRUTTERING OG FASTHOLDELSE AF FRIVILLIGE I 2014

Svar fra 493 foreninger

Antal / Procent	Lettere	Sværere	Det samme	Ved ikke/ ikke relevant	Total
At få nye frivillige (faste)	13 % 62	30 % 148	51 % 249	7 % 34	100 % 493
At få nye frivillige til enkelt opgaver	23 % 113	21 % 102	41 % 204	15 % 74	100 % 493
At få frivillige til bestyrelsen	7 % 34	39 % 191	43 % 214	11 % 54	100 % 493
At fastholde de frivillige foreningen har	8 % 41	20 % 99	66 % 325	6 % 28	100 % 493
Total	13 % 250	27 % 540	50 % 992	10 % 190	100 % 1972

¹⁵ Henriksen, Lars Skov (2014): "Ikke-konventionelle former for frivilligt engagement" i Fridberg og Henriksen (red.): "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012". København 2014. SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

arbejde. Mellem 2004 og 2012 var der en markant nedgang i medlemsfrivilligheden. Frivillige er altså i mindre grad medlemmer af den forening, de arbejder frivilligt for.¹⁶ Samme undersøgelse viste også, at denne ændring er forskellig på de enkelte frivilligområder. Det mest markante fald i medlemsfrivilligheden findes på sundhedsområdet, hvor omkring en tredjedel af det frivillige arbejde i 2012 (mod halvdelen i 2004) udføres af frivillige, der også er medlemmer. Det sociale område har derimod fastholdt samme niveau af medlemsfrivillighed i 2012 som i 2004, nemlig omkring 50 procent.

Frivilligrapporternes foreningsundersøgelser dækker både det sociale og sundhedsmæssige område. Uden dog at kunne adskille de to områder kan vi samlet set konstatere en stabilitet: Dels i andelen af foreninger, der har medlemmer – både i 2010, 2012 og 2014, har præcis 82 procent af de foreninger, der har deltaget i undersøgelserne, medlemmer.¹⁷ Dels kan vi konstatere en vis stabilitet i medlemstallet, og som vi så oven for, angiver en stor andel af foreningerne endda at have fået flere medlemmer det seneste år. Langt hovedparten af foreningerne har dog, i 2014 såvel som de andre år, under 300 medlemmer og mindre end en femtedel har over 1.000 medlemmer.

Frivilligrapportens resultater både med hensyn til medlemsfremgangen og det gennemsnitlige medlemsstal er tilsvarende de resultater, den førnævnte foreningsundersøgelse viste.¹⁸

FÆRRE FORENINGER HAR ANSATTE

Tidligere undersøgelser om ansatte i den frivillige sektor har samstemmende vist, at det at have lønnede ansatte oftest er forbeholdt landsdækkende organisationer, og på det sociale område gælder det især for de selvejende institutioner.¹⁹

Samme tendens har vi set igennem alle tre frivilligrapporter. Mellem 2012 og 2014 kan vi se en mindre nedgang i andelen af landsdækkende foreninger, der angiver at have lønnet personale – fra 64 procent i 2012 til 59 procent i 2014. Blandt de 99 foreninger med ansatte i 2014-undersøgelsen, har 78 procent af foreningerne fuldtidsansatte. Igen er variationen stor, fra en enkelt fuldtidsansat til 871 fuldtidsansatte. Langt de fleste har dog under 10 fuldtidsansatte, og det hyppigste

angivne antal (typetallet) er en fuldtidsansat. Lidt flere af de landsdækkende foreninger har deltidsansatte (88 procent), konkret mellem en og 450 deltidsansatte, og det hyppigste antal deltidsansatte er to.

En mindre andel i 2014 end i 2012 ser således ud til at have midler til at ansætte lønnede medarbejdere. Samme nedgang findes i andelen af foreninger, der har ansatte på særlige vilkår, fx mennesker med fleksjob, i løntilskud eller arbejdsprøving. Hvor 45 procent af de landsdækkende foreninger i 2012 havde ansatte på særlige vilkår, er denne andel i 2014 nu på 37 procent. Igennem alle undersøgelserne har vi set en parallelitet mellem at have ordinære ansatte og at have ansatte på særlige vilkår, hvilket giver god mening, da det ofte kræver stabilitet og ressourcer at have ansatte på særlige vilkår.

ANTALLET AF BRUGERE ER STEGET MARKANT

Foreningerne har i de seneste frivilligrapporter angivet, at der er kommet flere brugere til. Ser vi alene på de landsdækkende foreninger, som er sammenlignelige i 2012 og 2014, er det stort set samme andel, der i begge perioder har ført regnskab med, hvor mange brugere der benytter sig af foreningens tilbud (henholdsvis 48 procent og 46 procent). Selv om der i 2014 er flere foreninger, der har fortalt os præcis, hvor mange brugere de samlet har haft i det seneste år, er antallet mere end fordoblet: Hvor 48 landsdækkende foreninger i 2012 samlet har haft 276.777 brugere, har 64 landsdækkende foreninger i 2014 haft samlet 587.010 brugere.

FORENINGER VENDER BLIKKET UDAD

Som det også var tilfældet i de tidligere frivilligrapporter er foreningernes hyppigste samarbejdspartnere også i 2014 kommuner samt andre foreninger inden for det sociale område. Dette gælder for såvel de landsdækkende foreninger som for de lokale. Om foreningerne har et nationalt eller lokalt fokus, afspejler sig i de samarbejdskontakter, foreningerne har. Det er ikke overraskende, at de lokale foreninger i langt mindre grad har udenlandske samarbejdsrelationer samt kontakt og samarbejde med statslige organisationer. De har naturligt blikket rettet mod det lokale og nærmiljøet fx de kommunale institutioner og forvaltninger.

De landsdækkende foreninger har en bredere kontaktflade og har i højere grad relationer på alle niveauer: Lokalt, regionalt, nationalt og internationalt. I tabel 4.10 præsenteres de landsdækkende foreningers samarbejdspartnere i henholdsvis 2010, 2012 og 2014. Mest markant er stigningen i andelen

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *De resterende foreninger uden medlemmer er organiseret som enten selvejende institutioner eller fonde (heraf flest almennyttige og få erhvervsdrivende).*

¹⁸ *Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen (2013): "Kontinuitet og forandring i foreningslivet". Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. Movements 2013:11, side 30.*

¹⁹ *Se bl.a. Boje og Ibsen (2006): "Frivillighed og nonprofit i Danmark – omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse". Socialforskningsinstituttet.*

af foreninger, der samarbejder med andre sociale foreninger samt med udenlandske foreninger og netværk.

I 2014 samarbejder næsten otte ud af 10 foreninger med andre sociale foreninger. Denne tendens har været stigende gennem alle frivilligrapporterne. Nogle tiltag og aktiviteter, fx offentlige puljer, anbefaler eller kræver et samarbejde med andre for at komme i betragtning til midlerne. Om det er sådanne incitament, der afspejles i stigningen, eller det er en generel opmærksomhed på og interesse i tværgående samarbejder, kan vi ikke se ud af tallene. Samarbejdet på tværs af foreningsområderne (fx kultur, idræt og miljø) er dog ikke så udbredt – i alle årene har det været aktuelt for godt hver fjerde forening.

Stigningen i andelen af foreninger, der samarbejder med udenlandske foreninger, netværk eller lignende, er interessant. Mellem 2012 og 2014 er andelen gået op med 7 procentpoint, så det nu er 58 procent af foreningerne, der har et internationalt udblik. Stigningen hænger godt sammen med, at vi også så en stigning i andelen af landsdækkende foreninger, der får tilskud fra EU. De to følges ad, fordi EU-midler forudsætter et tværnationalt samarbejde.

SAMARBEJDET MED KOMMUNERNE ER STØT STIGENDE

Kommunerne er en af de hyppigste samarbejdspartnere for foreningerne – lokale såvel som landsdækkende. I 2014 har halvdelen af de landsdækkende foreninger og 58 procent af

de lokale foreninger angivet, at de samarbejder med kommunale forvaltninger og institutioner som fx plejehjem og skole-/fritidsordninger. Fra 2012 til 2014 ser vi en stigning for de landsdækkende foreningers vedkommende, og denne tendens vil formodentlig fortsætte i årene fremover, når de regeringsinitiativer og reformer, der direkte involverer frivilligheden, for alvor bliver implementeret lokalt. Det gælder fx folkeskolereformen, kontanthjælpsreformen, sundhedsreformen, initiativer på integrationsområdet mv.

Ligesom kommunerne oplever også foreningerne, at de samarbejder mere. Dette var også tilfældet i 2012, så tendensen til et større samspil ser ud til at fortsætte. Opgaverne spænder fra det praktiske til det politiske: Parterne deler viden og henviser borgere til hinanden. De organiserer events og arrangementer, udvikler projekter – ofte i et decideret partnerskab – og de diskuterer og bidrager til den lokale politikudvikling.

Der er dog forskelle mellem de landsdækkende og lokale foreningers samarbejdsopgaver. De lokale foreninger er som nævnt tættere på kommunerne, og det er også dem, der i højere grad nævner den gensidige henvisning: Foreningerne kan henvise deres brugere til kommunale tilbud – og kommunerne kan udpege og henvise borgerne til foreningernes aktiviteter. Endvidere er det i højere grad de lokale foreninger, der samarbejder om fælles arrangementer og projekter. Til gengæld er det i højere grad de landsdækkende foreninger, der angiver vidensdeling/dialog og opgavebaserede

TABEL 4.10.

LANDSDÆKKENDE FORENINGERS SAMARBEJDSPARTNERE (flere kryds). I procent

	2010	2012	2014
Andre foreninger inden for samme område (dvs. andre sociale foreninger) i Danmark	70	71	77
Foreninger inden for andre områder (fx idrætsforeninger, miljøforeninger, boligforeninger mv.) i Danmark	25	29	28
Udenlandske foreninger, netværk mv.	54	51	58
Kommunale forvaltninger/institutioner (fx forvaltninger, plejehjem, skole-/fritidsordninger)	48	46	50
Regionale forvaltninger/institutioner (fx sygehuse)*	-	33	32
Statslige forvaltninger/institutioner (fx Folkekirke, gymnasier, universiteter) *	-	39	37
Private virksomheder	45	44	42
Total i %	-	45	46
Svar fra antal foreninger	155	132	167

*Svarkategorierne for regionale og statslige institutioner var i 2010 forskellige fra 2012 og 2014 og er derfor ikke sammenlignelige.

partnerskaber. Dette kan hænge sammen med, at det ofte er hovedkontoret eller sekretariat, der forhandler om fx partnerskaber eller andre mere forpligtende samarbejdsformer.

Foreningerne er blevet spurgt om styrker og udfordringer i samarbejdet med kommunerne (se også kapitel 5 om kommunernes samarbejde med foreningerne), og de to parter udsagn er på mange måder enslydende. Styrkerne handler om vidensdeling, synergier, komplementaritet og en helhedsorienterede indsats, der er til gavn for de mennesker, foreningerne arbejder for.

Udfordringen for foreningerne i 2014 er, at kommunerne har fået øjnene op for den ressource og værdi, frivillige kan tilføre den lokale opgaveløsning – samtidig med, at forventningerne til den frivillige opgaveløsning, både kvantitativt og kvalitativt, af foreningerne opleves som for høje:

” De [kommunen] vil have os til at løse flere opgaver end vi kan.”

” Der er indimellem forskellig opfattelse af, hvem der sætter dagsordenen i forhold til det at være frivillig. Vi fornemmer, at det offentlige har ambitioner om at styre den frivillige indsats.”

” Kommunen bruger os til alt det, som de ikke lige selv ved, hvad de skal gøre ved. Vi bliver opsøgt af mennesker, som er total nødlidende og/eller traumatiserede, som beder os om hjælp. Den opgave kan vi ikke løse. Der kommer sågar kommunale ansatte som tror, at de frivillige lige kan hjælpe mennesker, som er psykisk syge og totalt på røven.”

” [Udfordringen er] kommunale medarbejders forbehold i forhold til om kvaliteten af de frivilliges arbejde er så man, som kommune vil samarbejde... Kommunale medarbejders mangel på anerkendelse af de frivillige, som fagpersoner.”

Foreningerne oplever det også som frustrerende, når efterspørgslen og forventningerne stiger, uden at de kommunale støttekroner følger med. Som to foreninger udtrykker det:

” At man kan have fornemmelsen af, at vi bliver brugt til at opnå besparelser. Eller sagt på en anden måde - en fornemmelse af, at vi løser en opgave, som burde løses af kommunen.”

” Frivillige arbejder gratis – men frivilligt arbejde er ikke gratis. [D]et store arbejde, der dagligt udføres, og som gerne skal udvikles, bør understøttes ikke kun med ord, men også med midler.”

FRIVILLIGHEDENS VÆRDI

I de foregående frivilligrapporter i 2010 og 2012, så vi nærmere på, hvordan foreningerne arbejder med at dokumentere, evaluere eller reflektere over deres frivillige sociale arbejde. Ønsket har været at få indblik i det frivillige sociale arbejdes værdi eller virkning/effekt. Denne viden efterspørges stadig og i stigende omfang, ligesom dokumentationskrav er en forudsætning for mange pulje- og fondsmidler. Frivilligrapporterne kan ikke give svar på, om det frivillige sociale arbejde virker, men vi har igen i 2014 spurgt foreningerne om, hvordan de arbejder med evaluering og dokumentation.

TABEL 4.11.

FORENINGERNES SAMARBEJDSAKTIVITETER MED KOMMUNER I 2014

I procent

	Lokale	Landsdækkende	Alle
Gensidige henvisninger	53	40	49
Fælles arrangementer	45	31	41
Vidensdeling og løbende dialog	53	57	54
Fælles projekter	44	39	42
Bidrag til den kommunale politikudvikling	32	31	32
Opgavebaserede partnerskaber	29	34	31
Driftsoverenskomster	19	17	18
Andre	7	12	8
Total	280	260	274

Andelen af foreninger, der systematisk arbejder med at undersøge og beskrive betydningen af det frivillige sociale arbejde, har i de forrige frivilligrapporter ligget på godt 40 procent. Tallet er uændret i 2014. Fra CFSA's konsulentpraksis ved vi, at mange foreninger gerne vil arbejde med dokumentation, og at de kan se det meningsfulde i at få mere systematisk viden om deres arbejde med brugerne. Vi erfarer dog også, at kompleksiteten, ikke alene i selve det metodiske evalueringsarbejde, men også i hvordan man kan fastsætte eller vurdere den sociale og frivillige værdi udfordrer foreningerne. At frivilligheden er en værdi i sig selv, og derfor ikke skal gøres til genstand for målinger af nogen art, italesættes i mindre grad i praksis.

Neden for fortæller foreningerne om deres erfaringer, og hvilke metoder de konkret anvender til at beskrive, hvilken værdi – kvantitativ såvel som kvalitativ, det frivillige sociale arbejde har for deres brugere.

” Det er en tilsnigelse at skrive ja [til at arbejde med at dokumentere/evaluere], men vi er i gang med en proces, der skal give os bedre værktøjer til at foretage en løbende dokumentation, end vi kan gøre via det nuværende registreringssystem, der er meget tal/aktivitetsfokuseret. Vi har indledt en dialog med et firma, hvor målet er at få metoder/værktøjer, der er i stand til at måle forandringer i forhold til bløde værdier.”

” Den mest velegnede metode er fortællinger, hvor brugerne selv fortæller, hvad tiltaget har gjort for en forskel for dem, og hvor også de frivillige beskriver, hvilke tegn på forandring de ser i deres arbejde med brugerne. Det er ofte ikke muligt at lave statistik eller brugbare spørgeskemaundersøgelser, der rammer målgruppen og giver et brugbart billede af værdien af arbejdet.”

” Kvalitativ: Hvorvidt brugerne føler sig mødt og bekræftede, og hvorvidt de tiltag og ture vi arrangerer, betyder en kvalitetsforbedring for den enkelte bruger. Kvantitativ: Hvor mange får vi i behandling? Hvor mange får ændret deres livsvilkår til noget bedre? Hvor mange har vi i arbejdsprøvning og praktik – som derigennem oplever at komme et skridt videre. Hvor mange hjemløse (brugere) får mad, soveposer eller anden hjælp i løbet af et år... ?”

” Efter vores arrangementer holder vi møder med de frivillige. For at høre om deres feedback. Det hjælper os med at se på, hvordan vores events skaber værdi for brugerne.”

” Det er – enormt – svært. Vi har eksempelvis ikke ressourcerne til at arbejde med SROI [Social Return On Investment], selvom det ville/kunne være oplagt. Så vi forsøger på helt lavpraktisk niveau at afdække, hvilken form for social værdi medlemmerne får ud af at deltage i de ting vi arrangerer. Men egentlige evalueringsprogrammer har vi ikke.”

” Vi filmer vores brugere og laver korte videoer, når de kommer i lektiecaféerne. Videoerne deler vi via de sociale medier. Her fortæller brugerne selv, hvilken værdi vores aktiviteter har for dem.”

” Vi dokumenterer, hvor mange unge der kommer i vores mødesteder: Køn, alder, og hvor længe og meget de kommer. Derudover evaluerer vi ved at bede de unge udfylde et evalueringsskema en gang årligt. Dette følges op af nogle få kvalitative interviews. Dokumentations- og evalueringsarbejdet er baseret på en forandringsteori for vores arbejde i de brugerrettede tilbud, som vi selv har udviklet. Vores øvrige tilbud og projekt evalueres alle, men på forskellig vis, afhængigt af indholdet.”

” Da der er tale om anonymitet i forhold til brugerne, er visse former for dokumentation udelukket. Men dokumentation og evaluering er særdeles vigtigt og foretages i det omfang, det er muligt. Det drejer sig om følgende:

- 1) Ved Åbent Hus optælles antallet af fremmødte brugere. Hvert Åbent Hus slutter med, at hver bruger bedes udfylde et evalueringsskema, hvor brugeren dels evaluerer udbyttet af mødet med rådgiverne, dels nedskriver visse relevante data (eksempelvis arten af brugerens lidelse).
- 2) Hvert Åbent Hus afslutter med 1 times fællesmøde, hvor hver enkel frivillig fortæller om sine oplevelser med mødet med de pågældende brugere. Der bruges tid på, at man i plenum diskuterer relevante forhold knyttet til hver enkelt frivilliges gennemgang. Den daglige leder opsummerer forløbet af det aktuelle Åbent Hus - hvad gik særligt godt og hvad skal vi være opmærksomme på.
- 3) Ved Telefonrådgivningen udfærdiger rådgiveren en logbog, hvor relevante data for hver bruger nedfældes ...”

5.

KOMMUNERNE OG DET FRIVILLIGE SOCIALE OMRÅDE

Dette kapitel handler om kommunernes engagement og initiativer i forhold til det frivillige sociale område. Konkret beskriver vi to hovedområder: 1) Kommunernes samarbejde med de frivillige sociale organisationer og foreninger, og 2) Kommunernes interne tiltag, det vil sige de understøttende og rammeskabende initiativer.

DER ER BUD EFTER CIVILSAMFUNDET

Neden for ser vi nærmere på kommunernes samarbejde med foreningerne, vel og mærket det samarbejde, der ligger uden for en ren økonomisk tilskudsrelation som fx ved tildeling af §18-midler.²⁰

I Frivilligrapport 2014 har 78 kommuner (80 procent), deltaget i undersøgelsen – præcis samme antal som i 2012. Ligesom i 2012 er det i 2014 kun et fåtal af kommunerne, der ikke har nogen former for formaliserede samarbejdsaktiviteter med frivillige sociale organisationer og foreninger.

I 2012 vurderede mere end tre ud af hver fjerde kommune, at de samarbejdede mere end tidligere, og i 2014 angiver trefjerdedele, at de i denne toårige periode har samarbejdet mere. En enkelt kommune samarbejder mindre, og for henholdsvis 14 og 15 procent er samarbejdet igennem årene uændret. Tendensen til et øget samarbejde ser således ud til at fortsætte.

At udbredelsen af samarbejdet har stabiliseret sig på et relativt højt niveau, får vi indtryk af ved at se på, hvilke typer af samarbejdsaktiviteter, der er tale om. Tabel 5.2 præsenterer de forskellige aktiviteter, kommuner og foreninger samarbejder om.

Vidensudveksling/løbende dialog, fælles arrangementer og gensidige henvisninger har stor set samme udbredelses-

grad i 2014 og 2012. Omtrent samme andel af kommunerne angiver således disse samarbejdsaktiviteter. Derimod er samarbejdsaktiviteter som fælles projekter, inddragelse i politikudvikling og opgavebaserede partnerskaber blevet langt mere udbredte i 2014 end i de foregående år.

Den markante stigning med hensyn til fælles projekter og partnerskaber med de frivillige sociale organisationer er nok interessant, men ikke så overraskende. Der har de seneste år været talrige eksempler på større og mere forpligtende samarbejdsformer og aktiviteter, og den fælles opgaveløsning (velfærds mix, samskabelse, velfærdsalliancer mv.) er ikke længere kun forbeholdt festtaler og hensigtserklæringer. Den er derimod rykket ind i de danske kommuners praksis, og kommunerne anser det som en reel, legitim og meningsfuld løsningsmulighed for at takle velfærdsudfordringer.

Mere bemærkelsesværdigt er stigningen i andelen af kommuner, der inddrager foreninger i kommunens politikudvikling. Hvor andelen i 2010 og 2012 lå på henholdsvis 38 procent og 40 procent, er det i 2014 halvdelen af kommunerne i undersøgelsen (50 procent), der aktivt involverer de frivillige sociale organisationer og foreninger, når de skal udvikle nye politikker som fx ældrepolitikker og fritidspolitikker. Stigningen vidner om, at der generelt er en større bevidsthed blandt kommunerne om at tænke helhedsorienteret, når det gælder inddragelsen af civilsamfundet og organisationerne. Ideen om det aktive medborgerskab har vundet indpas, og der er et ønske om at inddrage og engagere borgerne på en anden måde end tidligere.

At frivilligheden og det aktive medborgerskab hænger sammen, kan vi også se ved, at kommunerne i stigende grad udvikler strategier og politikker, som mere overordnet forholder sig frivilligheden. Det kan være strategier for aktivt medborgerskab, civilsamfund eller lokalsamfund. Hvor lidt over hver femte kommune (22 procent) i 2012 angav, at de havde en strategi for aktivt medborgerskab, er denne andel mere end fordoblet således, at det i 2014 er næsten halvdelen (47 procent) af kommunerne, der har en sådan politik. Det ser ikke umiddelbart ud til, at disse politikker har skubbet de traditionelle frivillighedspolitikker for det frivillige sociale område af banen. De findes stadig på samme niveau i 2014 som i 2012, nemlig i knap trefjerdedele af de danske kommuner. For uddybning, se afsnittet senere om frivillighedspolitikker og frivilligråd.

TABEL 5.1.
KOMMUNERNES VURDERING AF UDVIKLINGEN AF SAMARBEJDET MED FORENINGER

	2012 Procent	2014 Procent
Vi samarbejder mere	78	74
Vi samarbejder mindre	1	1
Samarbejdet er uændret	14	15
Ved ikke	6	9
Total	100	100

²⁰ For oversigter og kvantitative analyser af kommunernes fordeling af §18-midlerne henvises til Ankestyrelsens årlige §18-redegørelser. Se bl.a. "Det kommunale samarbejde med frivillige sociale foreninger. En kvantitativ analyse af kommunernes fordeling af §18-midler". Udarbejdet af Ankestyrelsen, udgivet af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold, december 2014.

En samarbejdsaktivitet med efterhånden lang tradition er driftsoverenskomster. Driftsoverenskomster er den kontrakt, som en kommune og en frivillig organisation, typisk en selvejende institution, indgår, når organisationen skal udføre en social opgave for kommunen. Driftsoverenskomsten fastlægger rammerne for drift, tilskud, opgaver og tilsyn med den selvejende institution. Godt hver femte kommune (21 procent) i undersøgelsen angiver, at de har driftsoverenskomster med en frivillig social organisation. Det er et lille fald i forhold til 2012, hvor andelen lå på 27 procent. Faldet kan hænge sammen med to tendenser: 1) Kommuner i en økonomisk presset situation vælger at opsigte driftsoverenskomster og/eller hjemtager opgaver fra de selvejende institutioner. 2) Kommuner konkurrenceudsætter områder ved at sende driftsopgaver i udbud, og i denne markedsbaserede tilgang kommer foreningerne ofte til kort.

KOMMUNER HENVISER BORGERE TIL FRIVILLIGCENTRE

En anden aktør på frivillighedsområdet er de lokale frivilligcentre, der blandt andet arbejder for at understøtte og udvikle det lokale foreningsliv og frivilligheden og for at fremme samarbejdet og dialogen på tværs af interessenter. Paraplyorganisationen Frivilligcentre og Selvhjælp Danmarks oversigt tæller aktuelt 69 frivilligcentre²¹, hvilket er otte mere end i 2012 og 15 mere end i 2010.

I frivilligrapport 2014-undersøgelsen svarer 68 procent af kommunerne (53 kommuner), at de har et eller flere frivilligcentre. Yderligere to kommuner er ved at etablere frivilligcentre. I tabel 5.3 angiver kommuner med frivilligcentre, hvilken relation og samarbejde de har med det lokale frivilligcenter.

Henvielse er den mest almindelige form for samarbejde. Det vil sige, at de kommunale medarbejdere henviser deres borgere til det lokale frivilligcenters aktiviteter og tilbud. Dette var tilfældet hos 83 procent af de adspurgte kommuner – en væsentlig stigning fra både 2010 til 2012 og fra 2012 til 2014. Samtidig samarbejder stadig flere kommuner med frivilligcentrene om at sætte gang i aktiviteter. I 2014 var det næsten tre ud af fire.

At Frivilligcentrene har en central funktion som et lokalt bindeled, kan også aflæses i flere af de andre kommunale svar: Tre ud af fire kommuner angiver, at frivilligcentret fungerer som indgangen til foreningerne. Samme andel ser frivilligcentrene som brobygger mellem foreningerne og kommunen. Tallene ligger på samme niveau som den første kommuneundersøgelse i frivilligrapporten for 2010.

Den kommunale repræsentant i frivilligcentrets bestyrelse er den relation, der angives af væsentligt flere kommuner i 2014 end i 2012. Mindre end hver femte kommune (18

TABEL 5.2.

KOMMUNERNES FORMALISEREDE SAMARBEJDSAKTIVITETER MED FRIVILLIGE SOCIALE FORENINGER

(flere kryds)

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Gensidige henvisninger	56	62	62
Fælles arrangementer	70	66	67
Vidensudveksling og løbende dialog	58	73	72
Fælles projekter	41	56	71
Inddragelse i kommunens politikudvikling	38	40	50
Opgavebaserede partnerskaber	24	45	51
Driftsoverenskomster	21	27	21
Vi har ingen formaliserede samarbejdsaktiviteter	-	12	9
Total	325	382	313

²¹ Tallene er fra november 2015. Nogle kommuner har flere frivilligcentre, antallet svarer derfor ikke til antal kommuner med et frivilligcenter. Se oversigten her <http://www.frise.dk/frivilligcentre/find-dit-frivilligcenter>

procent) havde i 2012 en repræsentant, mens det i 2014 var tilfældet i mere end hver tredje kommune (38 procent). En mulig forklaring kan findes i finansieringsstrukturen: I forbindelse med udmøntningen af Satspuljen for 2015 blev det besluttet at forhøje den permanente bevilling til grundfinansiering af frivilligcentre. Grundfinansieringspuljen er nu på 21 millioner kroner, og efter ansøgning fordeles disse midler til etablerede frivilligcentre, såfremt de opfylder en række kriterier.

Foruden betingelsen om, at frivilligcentret skal være en del af frivilligsektoren²², er et af de fem kriterier for at opnå grundfinansiering, at der sker en kommunal medfinansiering. Konkret skal kommunen bidrage med mindst det samme beløb som statens tilskud, og for 2015 forventes kravet at ligge på mindst 350.000 kroner. Denne medfinansieringsrolle kan meget vel afføde en naturlig interesse blandt parterne i at skabe et så godt fundament for dialog og samarbejde som muligt. Her kan en bestyrelsespost være en god ramme.

KOMMUNAL TILFREDSHED I SAMARBEJDET MED FORENINGERNE VOKSER

I Frivilligrapport 2012 kunne vi konstatere, at kommunerne overordnet set var tilfredse med samarbejdet med foreningerne, men dog mere afdæmpet end i 2010 – i hvert fald

når vi så på andelen af de særdeles tilfredse. Det øgede samarbejde og de mere formaliserede og komplekse samarbejdsopgaver, som fx partnerskaber medfører, blev beskrevet som en del af forklaringen. Også den øgede kommunale satsning på frivilligheden med blandt andet flere kommunale konsulenter til at udvikle samarbejdet, kan have medvirket til at presse forventningerne i vejret.

I forhold til 2012 er andelen af kommuner, der er særdeles tilfredse med samarbejdet, imidlertid væsentligt forøget i 2014 – fra 22 procent til 38 procent. Om kommuner og foreninger er blevet bedre til at afstemme forventninger, viser tallene ikke, men citater fra kommunerne om styrken ved samarbejdet vidner om, at kendskabet og tiden modner samarbejdet:

” Alene det, at man kender hinanden og jævnligt taler sammen gør, at konflikter undgås eller nemmere løses.”

” Det styrker altid samarbejdet, at der opstår relationer og dermed kendskab til hinandens udfordringer. Kommunen og foreningerne er ofte hinandens forudsætninger for at ting kan ske og udvikle sig på det sociale område”

” Gensidigt kendskab – deraf følgende respekt og netværk – deraf følgende samarbejde.”

TABEL 5.3.

KOMMUNER MED FRIVILLIGCENTRES SAMARBEJDE OG RELATION (flere kryds)

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Kommunen har en repræsentant i frivilligcentrets bestyrelse	23	18	38
Kommunen bruger frivilligcentret som indgang til foreningerne	77	73	75
Kommunen og frivilligcentret igangsætter fælles aktiviteter	41	58	73
Kommunen henviser borgere til frivilligcentret	59	70	83
Kommunen beder frivilligcentret om at igangsætte aktiviteter	28	38	33
Frivilligcentret fungerer som brobygger mellem foreningerne og kommunen	-	78	73
Frivilligcentret hverver frivillige for kommunens institutioner	15	35	35
Andet	38	15	15
Total i %	310	383	425
Svar i procent og antal	50 (39)	52 (40)	68 (53)

²² Frivilligcentret skal være organiseret som en forening eller en selvejende institution, og kan således ikke være kommunalt.

Kommunernes udsagn om styrkerne ved samarbejdet med foreningerne har både i Frivilligrapport 2010, 2012 og 2014 været en fortælling om synergier, helheder, supplementer og kvalificering af den sociale opgave – til gavn for de mennesker, som både den kommunale og frivillige indsats er til for:

- ” [Samarbejdet] fostrer medborgerskab og giver bedre levevilkår for mange af kommunens borgere samt at kommunen får bedre føling med, hvad der er af behov blandt borgerne gennem opmærksomheden på det frivillige sociale arbejdes omfang og muligheder.”
- ” Kommunen får perspektiver på udviklingen i civilsamfundet, borgernes vilkår, ideer og forslag til udvikling, vi ellers ikke vil have fået. Borgerne får en mere helhedsorienteret indsats ... idet kommunale, professionelle tilbud kombineres med det relationelle og fællesskabsorienterede, som foreningerne repræsenterer.”
- ” Foreningerne har gode muligheder for at tilbyde aktiviteter, der ligger tidsmæssigt forskudt fra kommunale tilbud, og som når og tiltrækker andre borgere”
- ” Frivillige og kommune supplerer hinanden og drager fordel af hinandens forskellighed. Kommunen forsøger at udnytte de frivilliges gode kontakt til nærmiljøerne, men de frivillige drager fordel af de kommunale medarbejderes organisatoriske og administrative kompetencer.”

Uagtet den udbredte tilfredshed og lovprisning af det frivillige sociale arbejde er der også udfordringer i samarbejdet mellem kommunerne og foreningerne. Kulturelle forskelle går igen i flere af de kommunale respondenters udsagn om, hvad de ser som de største udfordringer ved samarbejdet med foreningerne:

- ” ... Dernæst er vores kultur en barriere. En kultur, hvor vi gør det, vi plejer – det er det letteste, og vi ser os selv som eksperter og tror, vi ved bedst.”
- ” Den klassiske: Forskellige kulturer/måder at tale om tingene. Mangel på forståelse for hinandens kontekster og vilkår. Ting ta’r typisk længere tid for foreningerne.”
- ” De frivillige er frivillige, og det skal de blive ved med at være... to forskellige kulturer.”
- ” Kulturforskellen mellem fagprofessionelle og frivillige/foreninger.”

” En udfordring i samarbejdet kan være ... at indgå med et åbent sind og ikke ”vi ved bedst” mentalitet ... På frivilligsiden kan der indimellem mangle den nødvendige fokus på kvalitet, hvis der ønskes et større og dybere samarbejde om et målrettet tilbud.”

Sidstnævnte citat giver en anden version af, hvordan det er at komme fra to forskellige steder. Kommunen har en forventning til den frivillige samarbejdspartner om en bestemt form for professionalisme, her formuleret som et ønske om mere fokus på kvaliteten. Uden at kende til den konkrete situation, bør kommuner generelt have en opmærksomhed på, at de frivillige meget vel kan have fokus på kvalitet – bare ud fra en anden forståelse end den kommunale. Denne udfordring kommer til udtryk hos en anden informant:

” Der er sprogbarrierer – at kommunen og de frivillige ikke taler samme sprog kan også være et problem – måske mener vi det sammen, men taler alligevel forbi hinanden.”

TABEL 5.4.
KOMMUNERNES TILFREDSHED MED SAMARBEJDET

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Særdeles tilfreds	43	22	38
Overvejende tilfreds	52	66	51
Hverken/eller	4	4	5
Overvejende utilfreds	0	1	1
Særdeles utilfreds	0	0	0
Ved ikke	1	7	4
Total (%)	100	100	100
Antal	75	77	78

ØNSKE OM AT STYRKE SAMARBEJDE MED CIVILSAMFUNDET YDERLIGERE

Når vi kigger bagud, kan vi altså se, at det kommunale-frivillige samarbejde har været i vækst, men også når vi kigger fremad, er der tegn på, at samarbejdet er i udvikling.

I frivilligrapporterne er kommunerne fx blevet spurgt, om de har en overordnet målsætning om at styrke og udvikle samarbejdet med foreningerne. I 2010 svarede 73 procent af kommunerne bekræftende på dette spørgsmål. I 2012 var

andelen på 75 procent, og i 2014 er det 87 procent af kommunerne, der har en sådan overordnet målsætning. Det vil sige næsten alle.

Tabel 5.5 giver et mere konkret bud på de områder, hvor kommunerne ønsker at styrke og udvikle samarbejdet.

I afsnittet oven for om kommunernes formaliserede samarbejdsaktiviteter, så vi, at kommunerne igennem de senere år i stigende grad har inddraget foreningerne i udbredelsen af de kommunale politikker. Denne udvikling vil sandsynligvis fortsætte i årene fremover - i hvert fald er andelen af kommunerne, der har denne målsætning, steget fra godt halvdelen (53 procent) i 2012 til knap to tredjedele (62 procent) i 2014.

Partnerskaber med frivillige sociale foreninger er, som også beskrevet ovenfor, en samarbejdsform, som en stadig stigende andel kommuner har angivet siden den første frivilligrapport i 2010. Partnerskabet som en fremadrettet målsætning er imidlertid mindre udbredt blandt kommunerne i 2014 end tidligere. Konkret drejer det sig om 57 procent af de adspurgte kommuner mod 69 procent i 2012. Hvad den faldende andel signalerer, står ikke klart: Måske har partnerskabet nået et vist mætningspunkt? Måske kommunerne nu tænker mere i samskabelse end egentlige partnerskaber? Måske er det blot et udtryk for, at også private virksomheder indgår i spørgsmålet?

Et samarbejdsområde, der også angives af et mindre antal kommuner i 2014 end i 2012, er udviklingen af strategier for socialt iværksætteri, hvor foreninger indgår. Selvom det ikke er store andele, er der sket et fald fra 26 procent til 15 procent. En mulig forklaring er, at kommunerne oplever, at det er et diffust område, der kan være svært at få greb om.

Det er ikke kun i forhold til foreninger, at kommunerne har en målsætning om at styrke og udvikle samarbejdet. 42 procent af kommunerne har også en målsætning om at udvikle samarbejdet med enkeltpersoner og borgere uden for det etablerede foreningsregi. At dette hænger tæt sammen med blandt andet det aktive medborgerskab og de brede civilsamfundsstrategier, fremgår af de uddybende kommentarer til spørgsmålet:

” Vi har i 2014 vedtaget en ny strategi Sammen om Nyborg Kommune. Det er målsætningen at involvere borgere, foreninger og virksomheder meget mere i kommunale processer, og gerne så tidligt som muligt.”

” I Ikast-Brande har vi en vision om, at vores kommune er et fællesskab, hvor vi alle er aktive deltagere... Kommunen indgår i dialog med aktive borgere om anderledes løsninger – og lader sig påvirke.”

TABEL 5.5.
MÅLSÆTNINGER OM FORMER FOR SAMARBEJDE
(flere kryds)

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Inddragelse af foreningerne i udførelsen af sociale opgaver (fx i daginstitutioner, på plejecentre o.l.)	64	74	78
Udvikling af den organisatoriske forankring af det frivillige sociale arbejde (fx gennem frivilligcentre, foreningssammenslutninger)	55	50	44
Inddragelse af foreningerne i udvikling af kommunens overordnede politikker (fx ældreområdet, handicapområdet)	55	53	62
Udvikling af strategi for socialt iværksætteri (som omfatter foreninger)	16	26	15
Udvikling af samarbejde/partnerskaber mellem foreninger, private virksomheder og kommunen	47	69	57
Overdragelse af kommunale opgaver til foreninger	15	5	7
Samarbejde med landsdækkende foreninger, der ikke er repræsenteret i kommunen	7	12	19
Andet	15	24	18
Total	274	314	300

KOMMUNAL ORGANISERING TIL STØTTE FOR FRIVILLIGHEDEN

I det foregående beskrev vi forskellige forhold omkring kommunernes direkte samarbejdsaktiviteter med de lokale frivillige sociale organisationer og foreninger. I dette afsnit vender vi perspektivet mere indad og ser på den række af tiltag, der på forskellig vis er med til at understøtte, udvikle og synliggøre det frivillige sociale arbejde lokalt. Der er blandt andet tale om frivillighedspolitikker og frivilligråd, medarbejdere og samarbejde på tværs af forvaltningerne. Afslutningsvist belyser vi kommunernes selvorganiserede frivillighed.

Tabel 5.6 præsenterer nogle af de understøttende tiltag i henholdsvis 2010, 2012 og 2014.

FRIVILLIGHEDSPOLITIK ER FØRST OG FREMMEST EN HENSIGTSEKTLÆRING

Som kort omtalt oven for er udbredelsen af frivillighedspolitikker i de kommuner, der indgår i frivilligrapporterne

TABEL 5.6.
ANDEL AF KOMMUNER DER HAR:

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Frivillighedspolitik	75	70	72
Frivilligråd	55	56	53
Foreningsoversigt	63	72	74
Hjemmeside	84	91	.*

TABEL 5.7.
FRIVILLIGHEDSPOLITIKKENS FUNKTION (FLERE KRYDS)

Frivillighedspolitikken:	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Danner ramme for opgave/ rollefordelingen mellem kommunen og foreningerne	48	50	46
Er en overordnet hensigtserklæring om samarbejde	71	80	64
Er retningsgivende/opstiller kriterier for uddeling af § 18 midlerne	79	54	45
Udvikler visionerne for det frivillige sociale arbejde i fremtiden	41	63	39
Andet	10	13	9
Total	250	259	204

* Tabel 5.6: I dag er kommunerne fx forpligtet til at oplyse om lov om servicelovens §18 om tilskud til frivilligt socialt arbejde, og alle kommuner har information om tilskuddet på deres hjemmeside. Derfor spørger vi ikke længere, om kommunen har en hjemmeside, der oplyser om det frivillige sociale arbejde.

forholdsvis stabil. 58 kommuner (75 procent) havde i 2010 en frivillighedspolitik; denne andel faldt i 2012 til 54 kommuner (70 procent) for igen at stige svagt i 2014, således at det nu er 56 kommuner (72 procent), der angiver, at de har en frivillighedspolitik.

I spørgeskemaet til denne undersøgelse er kommunerne blevet bedt om at beskrive processen, fx hvornår og hvordan de lokale frivillige aktører blev inddraget i tilblivelsen eller eventuelt revision af frivillighedspolitikken. Det overordnede billede er, at inddragelsen er sket helt fra begyndelsen, og i det nedenstående citat fortæller Frederikshavn om, hvordan processen foregik i deres kommune:

” Frederikshavn Kommune er i gang med at udarbejde en politik for frivilligt socialt arbejde. Som startskud i processen inviterede vi frivillige foreninger, ildsjæle, kommunalt ansatte og politikere til workshops omkring fremtidens frivillige sociale arbejde. Disse var tematiseret omkring ”det gode, det dårlige og fremtidige drømme”. På baggrund af deltagerne tilbagemeldinger, ønsker og ideer, udarbejdede Frederikshavns Kommune et udkast til en politik for frivilligt socialt arbejde, som blev præsenteret for samme målgruppe på et fremtidsværksted, hvor deltagerne fik mulighed for at give feedback. Herpå foretager vi eventuelle rettelser, hvorefter politikken sendes til politisk godkendelse. Vi vil desuden løbende afholde statusværksteder med målgruppen for at evaluere politikken implementering og virkning i det lokale frivillige sociale arbejde.”

Hvilken funktion kommunerne mener frivillighedspolitikkerne har, er præsenteret i tabel 5.7.

Mest opsigtsvækkende er de to udsagn om frivillighedspolitikken som en overordnet hensigtserklæring om samarbejde og som en vision for det frivillige sociale arbejde i fremtiden. I forhold til 2012 har betydeligt færre kommuner i 2014 angivet disse formål/funktioner. Tidligere beskrev vi, at det ikke så ud til, at de nye civilsamfundspolitikker og -strategier, som et stigende antal kommuner har vedtaget, skubbende de traditionelle frivillighedspolitikker af banen – i hvert fald ikke antalsmæssigt. Frivillighedspolitikkerne ligger stadig på de kommunale hylder, og deres ordlyd er formentlig også de samme.

Nedgangen kan i stedet måske være et udtryk for, at fokus er flyttet fra det mere afgrænsede (frivillige sociale) foreningsperspektiv, som frivillighedspolitikkerne typisk har, til et bredere civilsamfundsperspektiv, der kan rumme alle aktører (borgere, frivillige, foreninger), alle frivilligområder (social, idræt, miljø osv.) og alle løsningsmodeller (kommunal frivillighed, borgerbudgetter mv.).

FRIVILLIGRÅD BYGGER BRO MELLEM KOMMUNE OG FRIVILLIGE

Frivilligråd er et andet af de understøttende tiltag, og ligesom det var tilfældet med frivillighedspolitikkerne, har andelen af kommuner med frivilligråd ligget på samme niveau i både 2010, 2012 og 2014 med henholdsvis 42 kommuner (55 pro-

cent), 43 kommuner (56 procent) og 41 kommuner (53 procent). Rådene sammensættes af repræsentanter fra både foreningslivet samt de kommunale forvaltninger, udvalg og råd. Foreninger på det sociale og humanitære område er i lighed med tidligere år stadig den hyppigst angivne gruppe i frivilligrådet. En større andel af kommunerne angiver, at kommunalt ansatte er repræsenteret i frivilligrådet – fra 45 procent i 2010 til 66 procent i 2014. Det er ofte den kommunale frivillighedskonsulent eller tilsvarende, der er tovholder/sekretær for rådet, og da langt de fleste kommuner i dag har en eller flere ansatte konsulenter på området, kan det forklare stigningen. En mindre stigning i andele ses også med hensyn til kommunalpolitikere og udvalgsmedlemmer: Hvor 35 procent af kommunerne i 2012 angav denne repræsentation, var det i 41 procent i 2014.

Ser vi på, hvordan kommunerne vurderer frivilligrådernes funktion, er 'brobygning mellem kommunen og frivillige' det mest udbredte svar i 2014 (tabel 5.9). Selvom over to tredjedele (68 procent) angiver dette svar, ligger det langt fra 2010-niveauet, hvor næsten alle deltagende kommuner (86 procent) satte kryds i brobygningsfunktionen. Vi kan måske tolke kommunernes svar i den retning, at flere nu har fokus på, at frivilligrådet skal have en mere konkret eller udførende funktion. Fx ser to ud af tre kommuner (66 procent) frivilligrådet, som en generel høringspartner og tæt på samme andel (59 procent) har angivet, at rådet optræder som (med)arrangør af forskellige events som markeder, frivilligmesser, Frivillig Fredag-arrangementer osv.

TABEL 5.8.
REPRÆSENTANTER I FRIVILLIGRÅDET (FLERE KRYDS)

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Foreninger på det sociale/sundhedsmæssige område	100	86	85
Andre foreninger	29	42	41
Kommunalt ansatte	45	51	66
Kommunalpolitikere/udvalgsmedlemmer	33	35	41
Rådsmedlemmer (fx ældreråd)	-	30	27
Private aktører	2	7	7
Andre	19	21	15
Total	229	272	283

FLERE KOMMUNALT ANSATTE ARBEJDER MED FRIVILLIGHED

Kommunernes engagement på det frivillige område afspejler sig også i de ressourcer, de afsætter på medarbejdersiden. Siden den første frivilligrapport i 2010 har vi set, at et stigende antal kommunale medarbejdere er blevet ansat til at udvikle og koordinere det frivillige sociale område og dermed også til at varetage samarbejdet med de frivillige sociale organisationer og foreninger.

Tallene fremgår af tabel 5.10. I hver af de tre undersøgelser har 72 kommuner oplyst, hvor mange fuldtidsstillinger der er dedikeret til arbejdet med det frivillige sociale område. Hvor der i 2010 var 100 fuldtidsstillinger, var der i 2014 samlet 241 fuldtidsstillinger. Det gennemsnitlige antal fuldtidsstillinger i de 72 kommuner er med hver af de tre frivilligrapporter steget med cirka en – fra 1,4 fuldtidsstillinger per kommune i 2010 til 2,4 i 2012. I 2014 ligger tallet på 3,3 fuldtidsstillinger per kommune.

Der er naturligvis en del variation i antallet. Det laveste antal i 2014 er 0,1 fuldtidsstilling, mens det højeste antal fuldtidsstillinger i en kommune er 40. Der er endvidere sket en forskydning mellem kategorierne gennem årene: Hvor over halvdelen (57 procent) af kommunerne i 2010 havde under en fuldtidsstilling, er det i 2014 mindre end hver femte (17 procent).

I 2014 har majoriteten (56 procent) mellem en og to fuldtidsstillinger – ligeligt fordelt. Det vil sige 20 kommuner har en fuldtidsstilling, og 20 kommuner har to fuldtidsstillinger.

TABEL 5.9.
FRIVILLIGRÅDETS FUNKTION (flere kryds)

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Indstillings/høringspart ifm. § 18 ansøgninger	60	56	44
Høringspartner generelt	57	51	66
Brobygger mellem kommunen og de frivillige	86	77	68
Foreningsservice (fx giver råd, vejledning, kurser mv.)	48	19	29
Interessevaretager/"vagthund" for foreningerne	60	35	44
Klageinstans for afgørelser vedr. det frivillige arbejde	2	7	5
Projektudvikler	24	28	22
(Med)arrangør af frivillig-events (messer, Frivillig Fredag mv.)	-	-	59
Andet	12	21	10
Total	348	293	346

For en del af de kommuner, der har under en fuldtidsstilling, er der reelt tale om, at medarbejderen har få timer ugentligt til at varetage disse funktioner og opgaver – det vil sandsynligvis dreje sig om medarbejdere, der har en mindre kontakt til foreningerne, fx i forbindelse med administrationen af §18-midler. Over 80 procent af kommunerne har mindst en fuldtidsmedarbejder, og de varetager en bred vifte af opgaver. De er fx sekretær for frivilligrådet, faciliterer dialog- og netværksmøder, skriver nyhedsbreve, ajourfører hjemmeside, Facebook mv., håndterer puljer, fundraiser, arbejder med strategi- og politikudvikling, arrangerer frivilligfester og events, sagsbehandler §-18-ansøgninger, yder for-

TABEL 5.10.
ANTAL FULDTIDSSTILLINGER I KOMMUNERNE

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Under 1	57	26	17
1-2	29	43	56
3-4	7	19	11
5-6	4	1	7
Over 6	3	10	10
Total (%)	100	99	101
Antal fuldtidsstillinger	100	175	241
Antal deltagende kommuner	72	72	72
Gennemsnitlige antal fuldtidsstillinger pr. kommune	1,4	2,4	3,3

FIGUR 5.11.
SAMARBEJDET INTERNT

eningservice, tager sig af rådgivning og giver konsulentbistand og arbejder med frivilligledelse og – koordinering.

En væsentlig opgave, der igennem årene har fået stigende opmærksomhed, er det interne kommunale samarbejde om det frivillige arbejde mellem forvaltningerne i kommunen. En udfordring både for kommunerne og for de foreninger og frivillige, der ønsker at komme i kontakt med kommunerne, er, at der ikke nødvendigvis kun er en indgang til det frivillige sociale arbejde. Kontakten kan ligge i mange forvaltninger. I København arbejder fx både social-, sundhed og omsorgs-, integration- og miljøforvaltningen med området. Som tabel 5.11 viser, er kommunerne i stigende omfang opmærksomme på det tværkommunale samarbejde. Fra at være udbredt i to tredjedel af kommunerne (67 procent), er det nu så godt som alle (85 procent), der samarbejder på tværs.

Her følger eksempler på kommunernes interne samarbejde:

” Vi har centralt på administrativt niveau nedsat en erfaringsudveksles. Ligeledes er der i de enkelte fagområder udpeget lokale kontaktpersoner (til de frivillige) på de enkelte institutioner og afdelinger. Disse mødes også i erfaringsgrupper og samarbejder, fx en gruppe på tværs af ældrecentre og en gruppe på tværs af handicap- og psykiatri.”

” Københavns Kommune har et frivillignetværk, hvor repræsentanter fra alle 7 forvaltninger jævnligt mødes og diskuterer udfordringer og muligheder i forbindelse med konkrete samarbejder med foreninger eller ideer i forbindelse hermed. Sammen arrangeres desuden kurser for ansatte i kommunen ... ”

” Vi har nedsat en ressourcegruppe med repræsentanter fra alle centre. Deres opgave er at arbejde med implementeringen af kommunens Frivillighedspolitik. Det er med til at sikre en bred forankring af de tværgående initiativer og en viden om, hvad der foregår i kommunen. Ressourcegruppen har gennemført en kortlægning af frivillighed og aktivt medborgerskab i kommunen ..., der danner baggrund for beslutninger om kommende indsatser.”

” Odense Kommune har i 2013 oprettet en tværgående enhed ”Center for Civilsamfund”, som både udgør én synlig indgang for borgere, foreninger og medarbejdere – og arbejder for synergi på tværs af kommunens frivilligområder (aktivt medborgerskab, social- og sundhedsområdet og det folkeoplysende).”

Beskrivelserne af det interne samarbejde vidner om, at kommunerne er bevidste om, at den kommunale organiseringen omkring det frivillige sociale arbejde er vigtig. Det er ikke

kun vigtigt med medarbejdere til at varetage opgaverne og samarbejdet – rammerne skal også være på plads.

FLERE KOMMUNER INDDRAGER EGNE FRIVILLIGE

Selvom langt det meste af det frivillige arbejde finder sted inden for de traditionelle frivillige organisationer og foreninger²³, forekommer frivilligt arbejde også inden for andre sektorer. I alle tre frivilligrapporter har vi haft fokus på det frivillige arbejde, der er koordineret, organiseret og drevet af kommunerne selv – også kaldet kommunal frivillighed.

Fra 2010 til 2014 er andelen af kommuner, der svarer ja til at inddrage frivillige i kommunale aktiviteter steget fra 41 procent til 72 procent. Stigningen finder vi både i den kommunale frivillighed, der sker løbende, og i den frivillighed, der finder sted i et mere begrænset omfang, fx som et enkelt dagsarrangement, hvor borgerne renser de lokale strande for skrald eller holder loppemarkeder, kulturarrangementer og events.

Denne vækst kan vi ikke genfinde i befolkningsstatistikken over, hvor det frivillige arbejde finder sted. Ifølge den nyligt gennemførte undersøgelse af danskernes frivillige arbejde er der fra 2004 til 2012 ikke sket en signifikant stigning i andelen af det frivilliges arbejde, der finder sted i regi af en offentlig institution.²⁴ Selvom flere kommuner ifølge Frivilligrapportens undersøgelse organiserer frivilligt arbejde, trækker det tilsyneladende ikke samlet set flere frivillige til. Dette generelle billede ændrer sig dog en smule, når vi kigger på de enkelte samfundsområder i befolkningsunder-

søgelsen. På det sociale område er det frivillige arbejde, der finder sted i offentligt regi faldet: Hvor cirka en tredjedel (32 procent) af det frivillige sociale arbejde i 2004 fandt sted i offentligt regi, er denne andel faldet til knap en fjerdedel (23 procent) i 2012. På sundhedsområdet er der imidlertid sket en relativ stor vækst i samme periode – fra 38 procent til 56 procent. Miljøområdet har også oplevet en vækst – her er andelen af frivilligt arbejde i offentligt regi næsten fordoblet fra 14 procent i 2004 til 25 procent i 2012.²⁵

Vender vi tilbage til frivilligrapportens undersøgelse fra 2014, overvejer godt hver fjerde af de kommuner, der ikke inddrager frivillige, eller ikke er bekendt hermed, i fremtiden at hverve frivillige til kommunale aktiviteter. Dette er et lille fald siden 2012. Langt hovedparten (59 procent) er dog, ligesom i 2012 i tvivl om kommunen i fremtiden vil tage et sådant skridt. Hvor ingen i 2012 afviste, at det ville ske i fremtiden, siger 14 procent af kommunerne i 2014 nej til, at kommunen fremover vil hverve frivillige til kommunale aktiviteter.

Fra de mange kommentarer på spørgsmålet om motiverne bag den kommunale frivillighed kan vi udlede, at den kommunale frivillighed ofte bliver aktuel i de situationer, hvor der ikke er en forening, der kan – eller måske ikke vil – løse en bestemt opgave. Det ser derfor ud til, at den kommunale frivillighed udspringer af her-og-nu behov mere end som resultat af en egentlig strategi:

TABEL 5.12.
KOMMUNENS INDDRAGELSE AF EGNE FRIVILLIGE I KOMMUNALE AKTIVITETER

	2010 Procent	2012 Procent	2014 Procent
Ja, løbende	29	38	49
Ja, men kun af begrænset omfang	12	19	23
Nej	41	14	12
Ved ikke	17	29	17
Total	100	100	100

TABEL 5.13.
ANDEL KOMMUNER, DER OVERVEJER AT INDDRAGE EGNE FRIVILLIGE I KOMMUNALE AKTIVITETER

	2012 Procent	2014 Procent
Ja	39	27
Nej	0	14
Ved ikke	61	59
Total	100	100
Antal svar	33	22

²³ Fridberg, Torben og Henriksen, Lars Skov: "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012". København, 2014. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

²⁴ Andelen var 17 procent i 2004 og 18 procent i 2012. Ibid. side 82

²⁵ Ibid.

” Vi har ikke en strategi for kommunal frivillighed. Vi oplever, at kommunal frivillighed ofte opstår på grund af et lokalt engagement, fx naboen til plejehjemmet, som gerne vil komme og gå en tur med en beboer...”

” Hvis der ikke er en forening, der er interesseret i at samarbejde om et tiltag (eller man ikke kender foreningen) og man fra de ansattes side har en idé, som ville kunne gøre en forskel – da forsøger vi at iværksætte/understøtte den selv.”

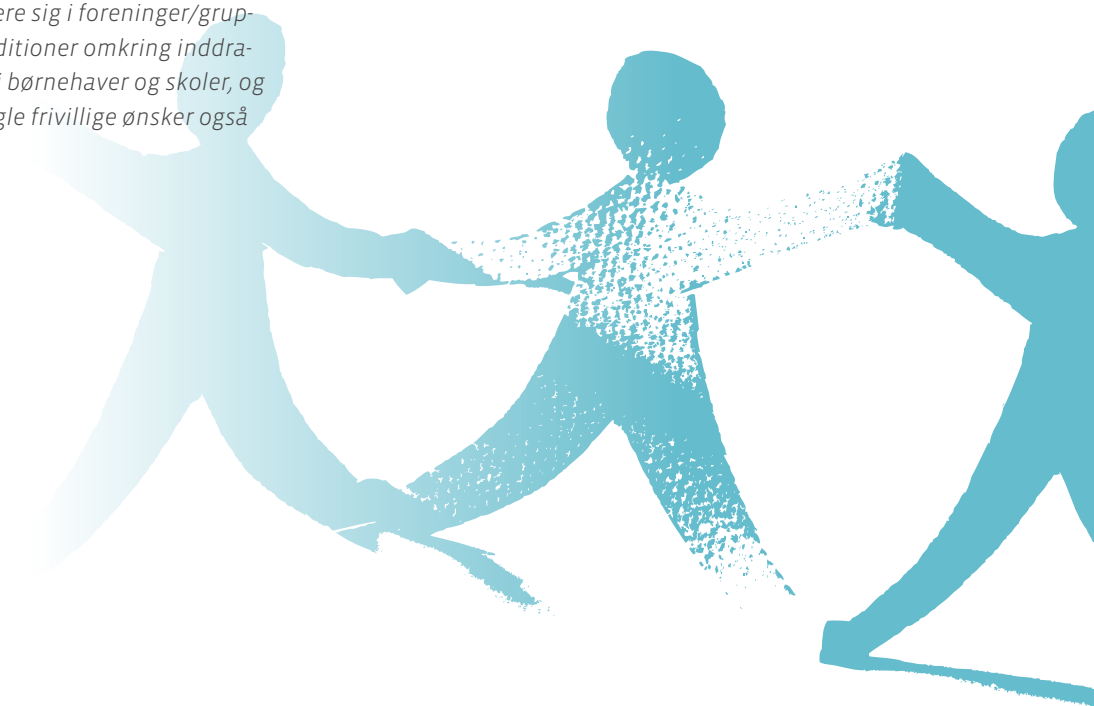
” ... Desuden har det ikke altid været så nemt at få de frivillige sociale foreninger til at samarbejde med os, og det kan skyldes os, men det har også noget at gøre med at foreningerne har deres egen dagsorden eller har svært ved at rekruttere frivillige.”

I tillæg hertil udtrykker flere kommuner en bevidsthed om, at det rigtige sted at starte den frivillige indsats er gennem foreningslivet, men at det ikke altid lykkes lige godt:

” Nogle steder har vi støtteforeninger tilknyttet vores institutioner, som folk så bliver en del af. Vi har haft et enkelt projekt i vores jobcenter, hvor kommunen forsøgte at starte et frivilligt mentorkorps. Erfaringerne fra den proces peger mod behovet for en afdækning af potentielle samarbejdspartnere i foreninger inden igangsættelse af et projekt, hvor man ønsker en koordineret frivilligindsats.”
Egentlig opfordrer vi til at undgå den kommunale frivillighed. Lad de frivillige organisere sig i foreninger/grupper. Men der er nogle andre traditioner omkring inddragelsen af frivillige (fx forældre) i børnehaver og skoler, og også lidt på kulturområdet. Nogle frivillige ønsker også at være fri af foreningerne.”

I opsamlingen af dette kapitel om kommunernes samarbejde med foreningerne og deres engagement og interesse for at inddrage civilsamfundet er indtrykket, at kommunerne har en meget bred tilgang – de er åbne over for alle løsningsmodeller og alle aktører i forsøget på at yde en så god service som muligt inden for de givne og i denne tid stramme rammer. De appellerer til det fælles ansvar, men om det er nyt, er denne afsluttende kommunale kommentar et godt udtryk for:

” I 1950'erne var det familien, der tog sig af mange opgaver. I 1980'erne kaldte man det nabohjælp. I dag kalder man det at stå tættere sammen i bussen for samskabelse mellem det offentlige og civilsamfundet. I virkeligheden ser jeg det som, at os borgere i et lokalsamfund tager og bruger vores ret til at blande os og være med til at dreje samfundet i en retning, hvor vi får mulighed for at komme hinanden mere ved.”

BIBLIOGRAFI

Dette kapitel præsenterer danske publikationer udgivet i 2013 og 2014. I bibliografien indgår publiceret litteratur om frivilligt arbejde (forskning og undersøgelser, frivilligt socialt arbejde, frivilligt arbejde, frivilligt/offentligt samarbejde, frivilligt/virksomhedssamarbejde, corporate volunteering, civilsamfundet vs. velfærdssamfundet, foreningsarbejde med flere). Derudover er medtaget udvalgte artikler om dansk forskning i frivilligheden og civilsamfundet.

DANSKE PUBLIKATIONER 2013

§18-Redegørelsen – Det kommunale samarbejde med frivillige sociale foreninger - En kvantitativ analyse af kommunernes fordeling af §18-midler. Udarbejdet af Ankestyrelsen for Social-, Børne- og Integrationsministeriet, 2013. ISBN: 87-7546-461-6

Alderens muligheder. Ældre Sagens Fremtidsstudier. Ældre Sagen, 2013. ISBN: 978-87-89084-39-8

I Ældre Sagens Fremtidsstudie har Danmarks Statistik spurgt ca. 4.000 danskere i alderen 50-54 år, 70-74 år og 80-84 år om en lang række emner vedrørende familie og venner, helbred og livskvalitet, velfærd og arbejde, herunder frivilligt arbejde. I dette hæfte sammenfattes resultatet af spørgeundersøgelsen.

Amirs vej som frivillig: Guide til inddragelse af unge asylansøgere og flygtninge i det frivillige arbejde - erfaringer, idéer og gode råd. Redigeret af May-Britt Vangsgaard Andersen, Mette Norling Schmidt og Birgitte Romme Larsen. Dansk Røde Kors i samarbejde med British Red Cross, 2013.

Baggrunden for denne guide er et EU-støttet samarbejdsprojekt mellem Røde Kors i Danmark og British Red Cross, afviklet i perioden 2011-2013. Projektet satte fokus på unge asylansøgere og flygtninges deltagelse i frivilligt arbejde, og undersøgte, hvorfor det ikke synes så udbredt blandt denne gruppe, og hvad gevinsten ved sådan deltagelse kan være for såvel de unge som for de frivillige foreninger.

Bergstrøm, Lina S. og Jonas Zachø-Müller. **Hackerspaces - Et kvalitativt studie af foreningsliv, sociale bevægelser og vidensdiffusion i det programmerede samfund.** Speciale. Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet, juni 2013.

Fænomenet hackerspace er et forholdsvist uudforsket felt inden for samfundsvidenskaberne. Fænomenet har hverken i litteraturen eller i praksis en officiel definition, men indeholder en række af følgende karakteristika:
Et offentligt fysisk samlingssted eller rum drevet som non-profit organisation eller forening, hvor mennesker med fælles interesse inden for teknologi, videnskab,

digital eller elektronisk kunst kan mødes og samarbejde. I specialet indsamles bred viden på flere forskellige samfundsniveauer. Det gælder viden om hackeridentitet, organiseringen af foreningslivet og den sociale struktur i hackerspacet såvel som viden om mobilisering og brug af vidensressourcer gennem lokale og globale netværk samt de politiske og demokratiske effekter, der opstår i og omkring danske hackerspaces.

Boll, Frederik C. og Cecilie Rønnow Eskelund. **Sådan skriver du frivilligstrategier og frivilligpolitikker, der virker.** Ankerhus, 2013.

Håndbogen sætter fokus på frivilligstrategier og frivilligpolitikker som redskaber til at udvikle frivillige organisationer og deres frivillige. Samtidig giver bogen et konkret bud på, hvordan man i praksis skriver virksomme strategier og politikker.

Bonnichsen, Alice. **En ven i livet: En håndbog for besøgsvenner.** Røde Kors, 2013.

Civilsamhället klämt mellan stat och kapital. Redigeret af Lars Trägårdh, Per Selle, Lars Skov Henriksen og Hanne Hallin. SNS Forlag, 2013.

En debatbog om udfordringer og fremtidsmuligheder for det civile samfund i de nordiske lande. I bogen diskuterer nordiske forskere, debattører og repræsentanter for tænketanke – fra forskellige faglige, politiske og nationale vinkler – mulige scenarier og nye balancepunkter mellem stat, marked og civilsamfund.

Bresser, Babette et al. **Et magasin om samskabelse – inspiration til velfærdsmagere.** Frivilligrådet, 2013. ISBN: 978-87-993095-8-0.

Som optakt til årsmøde 2013 har Frivilligrådet udgivet et inspirationshæfte om samskabelse. I hæftet giver Frivilligrådet et bud på en definition af samskabelse. Derudover er der bud på og refleksioner over begrebet fra en række aktører, som har arbejdet med samskabelse i praksis, og endelig er der et par eksempler fra konkrete samskabelsesprojekter.

Elbrønd, Christoffer. **Mellem to stole - En institutionel netværksanalyse bottom-up af samarbejdet omkring et frivilligcenter.** Det Samfundsvidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet, 2013.

I dette speciale undersøger Christoffer Elbrønd, hvordan policy om frivilligcentre udmøntes af lokale aktører i Givsted Kommune - herunder de formelle såvel som uformelle betingelser for at skabe samarbejde mellem frivillige og offentlige aktører gennem et konkret frivilligcenter.

Fridberg, Torben, Lars Skov Henriksen og Hans-Peter Qvist. **Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012. Foreløbige analyser.** Arbejdsrapport 04:2013. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2013.

Arbejdsnotatet belyser udvalgte hovedresultater fra en undersøgelse af den danske befolknings frivillige arbejde, herunder omfanget af frivilligt arbejde i den danske befolkning, de frivilliges sociodemografiske og økonomiske profil, sammenhængen mellem foreningsmedlemskab og frivilligt arbejde, det frivillige arbejdes regi og ikke-vestlige indvandrers frivillige arbejde.

Howlett, Steven et al. **Invest in your volunteers.** Invest partners, Grundtvig Learning Partnership, EU Lifelong Learning Programme, 2013.

Håndbogen giver inspiration til og illustrerer forskellige vinkler på læring i frivilligheden i hhv. Danmark, Italien, Holland, England og Spanien. Håndbogen udspringer af EU-projektet INVEST om læring og frivillighed, som blev afsluttet i 2013.

Ibsen, Bjarne, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen: **Kontinuitet og forandring i foreningslivet: Analyser af foreningslivets udbredelse, sammensætning og karakteristika i oo'erne.** Institut for Idræt og Biomekanik, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, 2013.

Rapporten tager temperaturen på foreningslivet og foreningslivets forandring i perioden 2004 til 2010. Begge år blev der gennemført en total kortlægning af alle typer af foreninger på Fyn, Langeland og Ærø (det tidligere Fyns Amt) og en spørgeskemaundersøgelse af et udvalg af de

registrerede foreninger. Undersøgelsen belyser, hvilke ændringer der er sket i foreningslivet i en periode, hvor kommunernes størrelse og opgaver blev ændret, hvor finanskrisen lagde en dæmper på økonomien, og hvor de politiske forventninger til foreningslivet og det frivillige arbejde voksede.

Kruse, Jens Høyer og Bjarne Ibsen: **Undersøgelse af ,DM i foreningsudvikling'.** Institut for Idræt og Biomekanik, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, 2013.

Rapporten analyserer, hvilken betydning DM i foreningsudvikling har for de deltagende foreninger. Derudover diskuteres DM i foreningsudvikling som metode i sammenligning med andre metoder til foreningsudvikling. DM i foreningsudvikling er en strategisk indsats udviklet af DGI's uddannelsesforum, hvor DGI's foreninger dystes med hinanden inden for fx ledelse og rekruttering af frivillige, aktiv involvering i lokalsamfundet herunder samarbejde med andre foreninger, virksomheder og offentlige myndigheder.

Petrovski, Kire. **Den frivillige sektor mellem økonomi og idealisme - En landsdækkende undersøgelse af kommunalt ansattes forventninger og krav til partnerskaber med frivillige sociale organisationer og foreninger inden for social- og sundhedsområdet.** Speciale. Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2013.

I dette speciale undersøger forfatteren, hvilke forventninger kommunalt ansatte på social- og sundhedsområdet har til frivilligt socialt arbejde, og hvorvidt og hvordan disse forventninger påvirker deres krav til kommunalt finansierede partnerskabsaftaler med frivillige sociale organisationer og foreninger.

Romme Larsen, Birgitte. **Amirs vej som frivillig: En undersøgelse af frivillighed som vej til social inklusion for unge asylansøgere og flygtninge - muligheder og barrierer i europæisk kontekst.** Dansk Røde Kors i samarbejde med British Red Cross, 2013.

Rapporten præsenterer projektet Volunteering for Social Inclusion (VSI) - en social-eksperimenterende, komparativ undersøgelse af frivillighed som mulig vej til unge

asylansøgere og flygtninges sociale inklusion. Undersøgelsens erfaringer og resultater belyser unge asylansøgere og flygtninge i hhv. Danmark og Skotland og tager udgangspunkt i de unges egne perspektiver, overvejelser, oplevelser og erfaringer på området. Rapporten munder ud i en række anbefalinger til EU-institutioner og aktører i de enkelte EU-medlemslande.

Skov Henriksen, Lars og Håkon Lorentzen. **The Invention and Institutionalization of Volunteer Centers: A Comparative Analysis of Norway and Denmark.** Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly. Online publikation. SAGE, februar 2013.

Artiklen præsenterer og forklarer forskelle i statslige strategier for frivilligcentre i Norge og Danmark.

Thøgersen, Malene. **Selvejende institutioner i Danmark. Institutionernes udvikling, udbredelse og karakter på udvalgte samfundsområder.** Arbejdsnotat, Netværk for forskning i Civilsamfund og Frivillighed, nr. 1, 2013.

Notat er udarbejdet i forbindelse med den danske del af det nordiske projekt Outsourcing of Scandinavian Welfare Societies. Projektets overordnede formål er at belyse, hvilken betydning det har for borgerroller, om velfærdsydelser leveres af hhv. offentlige, private eller frivillige aktører. Fokus i den danske case er særligt på sammenligningen af offentlige og selvejende institutioner.

Torpe, Lars. **De stærke samfund. Social kapital i Skandinavien.** Frydenlund, 2013.

Bogen redegør for, hvordan kombinationen af en velorganiseret befolkning, et stærkt samarbejde mellem foreningslivet og det offentlige samt en velfærdsstat med sigte på at give borgerne lige muligheder, har banet vejen for et samfund med høj tillid og stor sammenhængskraft.

Unge Muligheder – en antologi om unges frivilliges muligheder i en ulige ungdomskultur. Redigeret af Charlotte Juul Thomsen. Center for frivilligt socialt arbejde, 2013.

Bogen er skrevet af repræsentanter for frivillige organisationer, der har erfaringer med at engagere unge i frivilligt

arbejde, og giver inspiration til foreninger, som gerne vil være bedre til at engagere unge i det frivillige arbejde.

Wulff, Michael. **Den nødvendige frivillighed. Frivilligt arbejde og frivillige sociale organisationer i det 21. århundrede.** Frydenlund, 2013.

Bogen beskriver, hvordan frivillige organisationer bliver påvirket af statens rolle og politiske strømninger, og hvordan nye former for engagement skaber ny forståelse af foreningslivet og dets rolle i velfærdssamfundet.

Østerlund, Karsten. **Foreningsidrættens sociale kvaliteter: En social kapital-inspireret undersøgelse af danske idrætsforeninger og deres medlemmer.** Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet, 2013.

Ph.d.-afhandlingen viser, at mange medlemmer er aktive i foreningernes sociale liv og danner stærke fællesskabsrelationer til andre medlemmer. På samme tid står det klart, at det sociale liv ikke inkluderer alle medlemmer, og at interessen for foreningens drift og deltagelsen i foreningsdemokratiet og det frivillige arbejde er forbeholdt et mindretal af medlemmerne. Der eksisterer med andre ord ikke en selvfølgelig sammenhæng mellem medlemskab af en idrætsforening og opbygning af de positive sociale kvaliteter, som foreningsidrætten generelt bliver tilskrevet.

DANSKE PUBLIKATIONER 2014

25 frivillige år – historier fra 25 års organiseret selvhjælp i Thy og på Mors. Redigeret af Anne Diemer et al. Frivilligcenter & Selvhjælp Thisted, 2014.

Jubilæumsskrift i anledning af Frivilligcenter og Selvhjælp Thisted's 25 års jubilæum. Skriftet indeholder portræt-interviews med 12 mennesker, der har været involveret i frivilligt arbejde i deres lokalområde.

§18-Redegørelsen – Det kommunale samarbejde med frivillige sociale foreninger - En kvantitativ analyse af kommunernes fordeling af §18-midler. Udarbejdet af Ankestyrelsen for Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold, 2014. ISBN: 978-87-7546-521-7

Active ageing. Voluntary Work by Older People in Europe.

Redigeret af Andrea Principi, Per H. Jensen og Giovanni Lamura. Policy Press, 2014. ISBN: 9781447307204.

Antologien fokuserer på ældres frivillige arbejde i otte europæiske lande, og på hvordan forskellige faktorer hhv. hæmmer og fremmer de ældres deltagelse. Derudover indeholder antologien blandt andet anbefalinger til politiske strategier på området. Antologiens bidrag er skrevet af en række europæiske forskere.

Afdækning af muligheder og udfordringer i forhold til øget inddragelse af frivillige på plejecentre i tre kommuner.

Socialstyrelsen, 2014. ISBN: 978-87-93277-01-4.

Kortlægningen indeholder forslag til, hvordan kommunerne kan øge antallet af frivillige på ældreområdet. Ud over kortlægningen er der udarbejdet fire indsatskort, som kommuner kan anvende i deres arbejde med at få udviklet flere frivillige aktiviteter på plejecentrene.

Boll, Frederik C., Julia B. Hunt og Malene Fregil. **Sådan leder du frivillige i forskellige situationer.** Ankerhus, 2014. ISBN: 978-87-8930-351-2

Bogen er en praksisnær håndbog, der med udgangspunkt i eksempler på kendte ledelsessituationer i det frivillige arbejde, giver konkrete redskaber og ideer til at imødekomme udfordringerne gennem ledelse af frivillige.

Bonnesen, Lærke - **Frivillighed i folkeskolen: Implikationer for lighed og kvalitet i folkeskolen.** Institut for Statskundskab ved Århus Universitet, 2014.

I dette speciale undersøger Lærke Bonnesen, hvordan brugen af frivillige i folkeskolen påvirker kvaliteten i de implicerede institutioner. Derudover undersøger forfatteren, om det har betydning for kvalitetseffekten, hvordan de frivillige bidrag anvendes, og om der er lighedsmæssige implikationer af fordelingen af frivillige ressourcer på tværs af skoler.

Broberg Mortensen, Karen. **Ildsjæle i områdefornyelsen.** Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, 2014. ISBN: 978-87-7134-086-0

Om frivillige kræfters betydning for en dynamisk udvikling i et lokalsamfund. Både i form af fysiske projekter og i særlig grad i kraft af sociale fællesskaber, netværk og venskaber på tværs af lokale skel.

la Cour, Anders. **Frivillighedens logik og dens politik. En analyse af den personrettede frivillige sociale indsats og statens frivillighedspolitik.** Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 2014. ISBN: 978-87-7683-046-5

Bogen undersøger, hvad der karakteriserer den personrettede frivillighed, og hvordan frivilligheden bliver gjort til genstand for politik. Gennem disse analyser kommer forfatteren med en gennemgribende kritik af den herskende politik på området og får samtidig peget på, hvordan en ny frivillighedspolitik må gøre op med de gamle dogmer.

la Cour, Anders. **Den frivillige organisation. I: Klassisk og moderne organisationsteori.** Redigeret af Signe Vikkelsø og Peter Kjær. Hans Reitzels Forlag, 2014

Folkestyrets rugekasser. Frivillige foreninger og folkestyre. Redigeret af Michael Böss. Århus Universitetsforlag, 2014. ISBN: 978-87-7124-356-7

I antologien gør forskere og foreningsfolk rede for frivillige foreningers betydning i et historisk perspektiv, herunder hvad foreningerne selv tænker om deres betydning, og om forskning i frivillighed, demokrati og civilsamfund.

Foreninger for fremtiden – forskere og foreningsaktive om ungdomsorganisationernes betydning for unges liv og det danske samfund. Redigeret af Alexander Tolstrup, Anne Hansen og June Risum Scheibel. Dansk Ungdoms Fællesråd, 2014. ISBN: 978-87-8748-636-1

Antologien giver et indblik i det frivillige, idebestemte, samfundsenhederende børne- og ungdomsarbejde, som er en del af foreningsdanmark. Flere danske forskere bidrager forskellige aspekter af ungdomsorganisationernes indflydelse på børn og unge, den danske befolkning og samfundet. Antologien er opdelt i syv temaer: Identitet og fællesskab, samfundsenhed, uddannelse og erhvervsevne, inklusion, samfundsværdi, internationalt udsyn samt unges foreninger i internationalt perspektiv.

Frederiksen, Morten, Lars Skov Henriksen og Hans-Peter Qvist. **Mainstreaming Effects on Volunteering? The Case of Denmark.** Journal of Civil Society, september 2014. DOI:10.1080/17448689.2014.944685.

The aim of this article is to investigate whether and to what extent changes in the structural preconditions for volunteering have had an effect on the relative importance of 'classic predictors' of volunteering within two areas: (1) socio-economic and status variables that function as resources for civic engagement and (2) value orientations that guide volunteering.

Fridberg, Torben et al. **Udviklingen i frivilligt arbejde 2004 – 2012.** SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2014. ISBN: 978-87-7119-237-7

Rapporten præsenterer resultater fra en undersøgelse af danskernes frivillige arbejde fra 2004-2012. Undersøgelsen er en opfølgning på Befolkningsundersøgelsen fra 2004.

Good Practice Catalogue. VERSO - Volunteers for European Employment, 2014. ISBN: 978-87-7684-820-0

Kataloget samler op på erfaringer og præsenterer praksis eksempler fra det europæiske udviklings- og vidensprojekt VERSO - Volunteers for European Employment. I projektet, der omfatter otte europæiske lande, er der indsamlet viden om, hvad der virker og ikke virker i forhold til at inddrage frivillige i beskæftigelsesindsatsen.

Gotthardsen, Dorte N. **Frivillige skaber livskvalitet. Inspiration til samarbejdet mellem den frivillige verden og det offentlige.** Ældresagen, 2014.

Inspirationsbogen består af gode råd og anbefalinger til, hvordan et samarbejde mellem den frivillige verden og det offentlige opstår, udvikles og forankres i hverdagen. Der er særligt fokus på 19 konkrete redskaber til samarbejde.

Hougaard, Karsten Frølich og John René Keller Lauritzen. **Sammen om velfærd: bedre løsninger med social innovation.** Gyldendal Business, 2014. ISBN: 978-87-0215-207-4

Bogen sætter fokus på social innovation og handler om at bruge den innovations- og drivkraft, der findes blandt samfundets virksomheder, foreninger, frivillige og pårørende, til at skabe nye og bedre velfærdsløsninger. Bogen indeholder konkrete anvisninger, eksempler og fakta, men lægger også op til debat om, hvordan vi i Danmark vil organisere og drive fremtidens velfærdssamfund.

Idekatalog i forbindelse med Charter for samspil mellem den frivillige verden og det offentlige. Frivilligcharter. Ministeriet for børn, ligestilling, integration og sociale forhold, Økonomi og Erhvervsministeriet, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og Kulturministeriet, 2014.

Idekataloget giver eksempler på, hvilke muligheder der ligger i samarbejdet mellem stat, regioner og kommuner og frivillige foreninger, organisationer og råd, og hvordan samarbejdet i praksis kan foregå.

Jekes, Sara. **Frivillige foreninger: Ligeværdig samarbejdspartner eller et svar på en offentlig sektor i krise? En kritisk sociologisk undersøgelse af udfordringer og potentialer i samarbejdet mellem de frivillige foreninger og Kalundborg Kommune i leveringen af velfærdsydelser.** Institut for Sociologi ved Københavns Universitet, 2014.

I sit speciale undersøger Sara Jekes, hvilke udfordringer og potentialer der er forbundet med samarbejdet mellem de frivillige foreninger og Kalundborg Kommune i forhold til levering af velfærdsydelser på det sociale område. Derudover diskuteres samarbejdsrelationen mellem de frivillige foreninger og den offentlige sektor fra begges synsvinkler, herunder samarbejdets betydning for de frivillige foreningers rolle i samfundet.

Jensen, Ib Konrad. **Roskilde Festival - ledelse af frivillige.** Gyldendal Business, 2014. ISBN-13: 978-87-02-10723-4.

Bogen fortæller historien om Roskilde Festival og handler om den ledelsesbedrift, som festivalen præsterer, når 30.000 frivillige hvert år arbejder for et fælles mål, nemlig endnu en vellykket festival.

Lindhoff Haurum, Mette. **Social kapital og integration i idrætsforeninger.** Idræt og Sundhed, Syddansk Universitet Odense, 2014.

I sit speciale undersøger Mette Lindhoff Haurum, om personer med anden etnisk baggrund end dansk bliver integreret af at være i frivillige idrætsforeninger, hvor (næsten) alle er af anden etnisk herkomst end dansk. Specialet undersøger, om der skabes social kapital i disse foreninger og i hvilken form, og om den sociale kapital er integration.

Møller Nielsen, Brian. **De gode gerningers sted: 21 fortællinger fra frivilligheden.** Frivilligcenter Ikast-Brande og Ikast-Brande Kommune, 2014.

Hæfte med portrætter af 21 lokale borgere i Ikast-Brande, som gennem deres frivillige indsats bidrager til fællesskabet.

Pertou, Nynne og Anders Thise Holm. **Samarbejde mellem frivillige og ansatte i en frivillig organisation. En undersøgelse af, hvad der kan styrke dette samarbejde.** Roskilde Universitet, 2014.

I deres speciale undersøger Nynne Pertou og Anders Thise Holm, hvordan samarbejde mellem ansatte og frivillige kan styrkes i en frivillig organisation. Undersøgelsen tager udgangspunkt i et konkret samarbejde mellem to konsulenter og to frivillige i Hovedstadens Røde Kors. Som konklusion på specialet præsenteres en situationsbaseret model for samarbejde mellem frivillige og ansatte i en frivillig organisation.

Qvist, Hans-Peter. **At bruge sin dyrebare tid på frivilligt arbejde. En analyse af, hvilke sociale mekanismer der forklarer tidsforbrug på frivilligt arbejde i Danmark.** Aalborg Universitet, 2014.

Den danske såvel som internationale sociologiske forskning i frivilligt arbejde har primært fokuseret på beslutningen om at deltage, mens beslutningen om, hvor meget tid vi bruger på frivilligt arbejde, har fået langt mindre opmærksomhed. På baggrund af data fra den seneste Befolkningsundersøgelse (se Fridberg, Torben et al.: *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004 – 2012*) og med udgangspunkt i to modstående teorier – ressource-teori og cost-benefit-teori – analyserer specialet, hvilke mekanismer der forklarer tidsforbrug på frivilligt arbejde i Danmark.

Skov Henriksen, Lars. **Det civile samfund.** Det danske samfund. Redigeret af Bent Greve, Anja Jørgensen og Jørgen Elm Larsen. Hans Reitzels Forlag, 2014. ISBN: 9788741256696.

Kapitlet Det civile samfund giver en oversigt over de vigtigste teoretiske forståelser af begrebet om det civile samfund. Desuden giver kapitlet en empirisk oversigt over foreninger og organisationer i det danske civilsamfund samt befolkningens civile engagement.

Skårhøj, Rie Frilund. og Esther Skov Rygaard. **Nye redskaber til ledelse af frivillige i praksis.** Ankerhus, 2014. ISBN-13: 978-87-89303-52-9.

Gennem 12 temaer som fx intern kommunikation, ejerskab, begejstring og motivation samt kompetenceudvikling giver denne håndbog redskaber og inspiration til opgaven med at lede frivillige.

Østerlund, Karsten. **Danske idrætsforeningers sociale kapital: Demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde.** Samfundets idræt: Forskningsbaserede indspark i debatten om idrættens støttestrukturer. Redigeret af K. Eskelund og T. Skovgaard. Studies in Sport and Movement, Vol. 3. Syddansk Universitetsforlag, 2014.

Artiklen tager udgangspunkt i den foreningsorganiserede idræts særlige status som berettiget til offentlig støtte, blandt andet med henvisning til dens afledte kvaliteter koblet til begrebet social kapital. På baggrund af en større spørgeskemaundersøgelse vurderes det, om der nærmere er belæg for at hævde, at den foreningsorganiserede idræt i særlig grad producerer social kapital.

BILAG

BILAG 1. METODE

Frivilligrapport 2014 består af fire delundersøgelser samt en bibliografi. De fire delundersøgelser er gennemført i perioden oktober 2014 – februar 2015 og består af:

1. En repræsentativ befolkningsundersøgelse samt panel (gennemført af Megafon)
2. En linkundersøgelse blandt frivillige
3. En organisationsundersøgelse
4. En kommuneundersøgelse.

BEFOLKNINGSUNDERSØGELSEN OG FRIVILLIG-UNDERSØGELSEN

Baggrundsdata for kapitel 2 og 3 er taget fra tre undersøgelser. En repræsentativ telefonundersøgelse, en panelundersøgelse og en linkundersøgelse på internettet. Alle tre undersøgelser er brugt i både kapitel 2 og 3, men hvor telefonundersøgelsen hovedsagelig er brugt til at sandsynliggøre repræsentative udsagn fra hele befolkningen, er panelundersøgelsen og linkundersøgelsen brugt til at styrke data om de frivillige og specielt data om det frivillige sociale arbejde.

Befolkningsundersøgelsen er designet af Center for Frivilligt Socialt Arbejde og gennemført af Megafon. Undersøgelsen er delt op i en telefonundersøgelse og en panelundersøgelse, der er foretaget i hhv. oktober og november/december 2014. I telefonundersøgelsen er der udtaget en bruttostikprøve på 3.500 personer, og der er gennemført 1.001 interview. Der er vægtet i forhold til køn, alder og geografi.

Absolutte tal og procent – telefon	Antal	Procent
Bruttostikprøve	3.500	
Ubrugte	448	
Fravalgte, udgået	123	
Fravalgte, andet	483	
Nettostikprøve	2.446	100%
Nægtede	672	27%
Ikke truffet	773	32%
Gennemførte interview	1.001	41%

Panelundersøgelsen er taget ud fra en bruttostikprøve på 12.208 personer, og der er gennemført 5.630 interview. Der er vægtet i forhold til køn, alder og geografi.

Absolutte antal og procent	n	%
Bruttostikprøve	12.208	
Ikke brugbare e-mailadresser	361	
Nettostikprøve	11.492	100%
Nægtede	3	0%
Ikke besvaret	5.849	51%
Gennemførte interview	5.630	49%

451 personer har deltaget i frivilligundersøgelsen, som er designet og gennemført af Center for frivilligt socialt arbejde i januar/februar 2015. Frivilligundersøgelsen er en ikke-repræsentativ individundersøgelse gennemført via et link-baseret online spørgeskema. Link til spørgeskemaet blev udsendt via Center for Frivilligt Socialt Arbejdes hjemmeside og nyheds-mail.

ORGANISATIONSUNDERSØGELSEN

Organisationsundersøgelsens formål har været at afdække frivillige sociale organisationer med fokus på faktuelle forhold, tendenser og udvikling. Undersøgelsen er gennemført som en anonym, elektronisk spørgeskemaundersøgelse og blev udsendt som e-mail til alle frivillige organisationer, der er registreret i Center for Frivilligt Socialt Arbejdes database. Databasen omfatter landsdækkende frivillige organisationer på det sociale/humanitære område samt sundhedsområdet – og tæller 301 organisationer. Dertil kommer 85 lokale frivilligcentre og selvhjælpsprojekter. Databasen opdateres en gang årligt, men tilrettes løbende.

Det skal understreges, at organisationsundersøgelsen ikke er en repræsentativ undersøgelse, der giver et samlet billede af de omkring 10.000 frivillige sociale organisationer, der findes i Danmark. Vi har som beskrevet adgang til en meget stor andel af de landsdækkende foreninger på området, men ikke automatisk til de mange lokale foreninger. Imidlertid har Frivilligrapport 2014 forsøgt at styrke undersøgelsen ved netop

at indfange lokale/regionale foreninger. Disse er lokaliseret med hjælp fra lokale frivilligcentre, der typisk har registreret en stor del af de foreninger, der findes i deres lokalområde. 13 frivilligcentre sendte lister over lokale foreninger, og ad den vej fik vi adgang til 926 lokale foreninger fra det sociale og sundhedsmæssige område. Der blev således udsendt spørgeskema til i alt 1.256 frivillige sociale organisationer og foreninger. Blandt disse har 494 deltaget i undersøgelsen, hvilket giver en svarprocent på 39.

KOMMUNEUNDERSØGELSEN

Kommuneundersøgelsen i Frivilligrapport 2014 er gennemført blandt alle landets kommuner som en spørgeskemaundersøgelse udsendt via e-mail til den medarbejder i kommunen, der har kontakten til foreningerne på det sociale område – typisk en frivillighedskonsulent eller kontaktperson til det frivillige foreningsliv. Formålet med undersøgelsen har været at indsamle data til at beskrive kommunernes engagement i relation til det frivillige sociale arbejde – både med fokus på selve samarbejdet med foreningerne og på kommunernes egne tiltag på området. Kommuneundersøgelsen blev sendt ud til alle 98 kommuner og 78 deltog, hvilket giver en svarprocent på 80.

Center for frivilligt socialt arbejde

Center for Frivilligt Socialt Arbejde
Albanigade 54E, 1. sal
5000 Odense C

www.frivillighed.dk